

ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಗೆ
ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯತಂತ್ರ

ಹಣಕಾಸು ವಲಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಪಾಲುದಾರರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಏಕರೂಪದ ಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ರಾಷ್ಟ್ರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾದ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತರಣೆ ಸಾಧಿಸಲು, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನೀತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯ ತಂತ್ರ 2019-2024 ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಔಪಚಾರಿಕ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆ ನೀಡಲು, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಲು ಹಾಗೂ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬೇರೂರಲು ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯತಂತ್ರ ಹೊಂದಿದೆ

ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯ ತಂತ್ರ 2019-2024

ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ವೇಗ ವೃದ್ಧಿಸಲು, ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ಹೊಂದಲು, ಸಮೃದ್ಧಿಯುತ ಹಾಗೂ ಬಲಿಷ್ಠ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವ ಸಲುವಾಗಿ ಈ ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆ

ಪಕ್ಕಿ ನೋಟ

ಪರಿವಿಡಿ

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪದಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯಗಳು

I. ಪರಿಚಯ	15
II. ಬಹುದೇಶ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಪಾರಗಳು	18
III. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ	22
IV. ವ್ಯೂಹಾತ್ಮಕ (ಕಾರ್ಯತಂತ್ರ) ಉದ್ದೇಶಗಳು	31
V. ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳು	38
VI. ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ	40
VII. ಮುಕ್ತಾಯ (ಕೊನೆಯದಾಗಿ)	48

ಸ್ಮರಣ ಗ್ರಂಥಗಳು

ಆಯ್ಕೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪದಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿಸ್ತೃತ ರೂಪ

APBS	Aaadhar Payment Bridge system	ಆಧಾರ್ ಪಾವತಿ ಜೋಡಣೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
AEPS	Aaadhaar Enabled Payment System	ಆಧಾರ್ ಸಕ್ರಿಯ ಪಾವತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
AFI	Alliance for Financial Inclusion	ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಿತ್ರ ಕೂಟ
ANBC	Adjusted Net Banking Credit	ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿದ ನಿವ್ವಳ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸಾಲ
ATM	Automated Teller Machine	ಹಣ ನೀಡುವ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರ (ಎ ಟಿ ಎಂ)
APY	Atal Pension Yojana	ಅಟಲ್ ಪಿಂಚಣಿ ಯೋಜನೆ
BC	Business Correspondent	ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರತಿನಿಧಿ
BLBC	Branch Level Bankers Committee	ಶಾಖಾ ಮಟ್ಟದ ಬ್ಯಾಂಕರುಗಳ ಸಮಿತಿ
BSBDA	Basic Savings Bank Deposit Account	ಕನಿಷ್ಠ ಸೇವೆ ಉಳಿತಾಯ ಬ್ಯಾಂಕು ಠೇವಣಿ ಖಾತೆ
CBSE	Central Board of Secondary Education	ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ ಮಂಡಳಿ
CBK	Central Bank of Kenya	ಕೆನ್ಯಾ ಕೇಂದ್ರ ಬ್ಯಾಂಕ್
CCC	Certified Credit Councillors	ಪ್ರಮಾಣೀಕೃತ ಸಾಲ ಸಲಹೆಗಾರರು
CDD	Customer Due Diligence	ಗ್ರಾಹಕರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ
CFL	Centre for Financial Literacy	ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತಾ ಕೇಂದ್ರ
CGAP	Consultative Group to Assist the Poor	ಬಡವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಸಲಹೆ ನೀಡುವ ಗುಂಪು
CKYC	Registry Central Know Your Customer Registry	ನಿಮ್ಮ ಗ್ರಾಹಕರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿ ಕೇಂದ್ರ ನೋಂದಣಿ ಕಚೇರಿ
CMPFI	Committee on Medium Term Path on Financial Inclusion	ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಧ್ಯಮಾವಧಿ ಮಾರ್ಗ ಸಮಿತಿ
CONAIF	National Council for Financial Inclusion	ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವೇದಿಕೆ
CSC	Common Service Centre	ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೇವಾ ಕೇಂದ್ರ
CTS	Cheque Truncation system	ಚೆಕ್ ಛಾಯಾ ತೀರುವೆ (ಡಿಜಿಟಲೀಕರಣ) ವ್ಯವಸ್ಥೆ
DAY	Deendayal Anthyodaya Yojana	ದೀನ್ ದಯಾಳ್ ಅಂತೋ್ಯದಯ ಯೋಜನೆ
DAY-NULM	Deendayal Antyodaya Yojana-National Urban Livelihood Mission	ದೀನ್ ದಯಾಳ್ ಅಂತೋ್ಯದಯ ಯೋಜನೆ - ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಗರ ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಅಭಿಯಾನ
DBT	Direct Benifit Transfer	ಸೌಲಭ್ಯ ನೇರ ವರ್ಗಾವಣೆ
DCC	District Consultative Committee	ಜಿಲ್ಲಾ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿ
DCCB	District Central Co-operative Bank	ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕ್

DDY-GKY	Pt. Deen Dayal Upadhyaya Grameena Kaushalya Yojana	ಪಂ. ದೀನ ದಯಾಳ್ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕೌಶಲ್ಯ ಯೋಜನೆ
DFS	Department of Financial Services	ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಇಲಾಖೆ
DLRC	District Level Review Committee	ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದ ಪರಿಶೀಲನಾ ಸಮಿತಿ
FAME	Financial Awareness Message	ಹಣಕಾಸು ಅರಿವು/ತಿಳುವಳಿಕೆ ಸಂದೇಶ
FLC	Financial Literacy Centre	ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತಾ ಕೇಂದ್ರ
FIAC	Financial inclusion Advisory Committee	ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿ
FIF	Financial Inclusion Fund	ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನಿಧಿ
FIP	Financial Inclusion Plan	ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಯೋಜನೆ
FSDC	Financial Stability and Development Council	ಹಣಕಾಸು ಸ್ಥಿರತೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವೇದಿಕೆ
GCC	General Credit Card	ಸಾಮಾನ್ಯ ಉದ್ಧರಿ ಕಾರ್ಡ್
GPMI	Global Partnership for Financial Inclusion	ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಗೆ ಜಾಗತಿಕ ಪಾಲುದಾರಿಕೆ
G 2 P	Government to Person	ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ
IBA	Indian Banks Association	ಭಾರತೀಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಸಂಘ
IFI	Index of Financial Inclusion	ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ಸೂಚ್ಯಂಕ
IMF	International Monetary Fund/Insurance Marketing Firms	ಅಂತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಣಕಾಸು ನಿಧಿ/ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾರಾಟ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು
IMPS	Immediate Payment Service	ತಕ್ಷಣದ ಪಾವತಿ ಸೇವೆ
INFE	International Network for financial Education	ಹಣಕಾಸು ಶಿಕ್ಷಣ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಾಲ
IPPB	India Post Payments Bank	ಭಾರತೀಯ ಅಂಚೆ ಪಾವತಿ ಬ್ಯಾಂಕ್
ISP	Insurance Service Provider	ವಿಮಾ ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರ
IR	Insurance Repository	ವಿಮಾ ದತ್ತಾಂಶ ಉಗ್ರಾಣ
IGNOAPS	Indira Gandhi National Old Age Pension Scheme	ಇಂದಿರಾ ಗಾಂಧಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಪಿಂಚಣಿ ಯೋಜನೆ
ICT	Information and Communication Technology	ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಸಂವಹನ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ
IRDAI	Insurance Regulatory and Development Authority of India	ಭಾರತೀಯ ವಿಮಾ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ
JAM	Jan Dhan – Aadhaar – Mobile	ಜನ್ ಧನ್ – ಆಧಾರ್ - ಮೊಬೈಲ್
KYC	Know Your Customer	ನಿಮ್ಮ ಗ್ರಾಹಕರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿ
LDO	Lead District Officer	ಜಿಲ್ಲಾ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಅಧಿಕಾರಿ
LWE	Left Wing Extremist	ಎಡ ರಂಗ ತೀವ್ರಗಾಮಿ
MIS	Management Information System	ನಿರ್ವಹಣಾ ಮಾಹಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

MGNREGA	Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act	ಮಾಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಉದ್ಯೋಗ ಖಾತ್ರಿ ಅಧಿನಿಯಮ
MoF	Ministry of Finance	ಣಕಾಸು ಸಚಿವಾಲಯ
MSME	Micro, Small and Medium Enterprises	ಅತಿ ಸಣ್ಣ, ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮಗಾತ್ರ ಉದ್ಯಮಗಳು
NACH	National Automated Clearing House	ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ತೀರುವೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
NAMCABS	National Mission for Capacity Building Of Bankers for Financing MSME Sector	ಎಮ್ ಎಸ್ ಎಮ್ ಇ ವಲಯ ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಬ್ಯಾಂಕರುಗಳಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವೃದ್ಧಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿಯಾನ
NABARD	National Bank for Agriculture and Rural Development	ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬ್ಯಾಂಕ್
NEFT	National Electronic Fund Transfer	ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನ ನಿಧಿ ವರ್ಗಾವಣೆ
NER	North Eastern Region	ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯ
NCFE	National Centre for Financial Education	ಹಣಕಾಸು ಶಿಕ್ಷಣ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೇಂದ್ರ
NFIS	National Financial Inclusion Strategy	ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯ ತಂತ್ರ
NPCI	National Payments Corporation of India	ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಾವತಿ ನಿಗಮ
NGO	Non – Government Organisation	ಸರ್ಕಾರೇತರ ಸಂಸ್ಥೆ
NPS	National Pension System	ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಿಂಚಣಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
NRLM	National Rural Livelihoods Mission	ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಅಭಿಯಾನ
NSFI	National Strategy for Financial Inclusion	ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯ ತಂತ್ರ
NULM	National Urban Livelihoods Mission	ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಗರ ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಅಭಿಯಾನ
NWR	Negotiable Warehouse Receipts	ಪರಕ್ರಾಮ್ಯ ಉಗ್ರಾಣ ಸ್ವೀಕೃತಿಗಳು
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development	ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಯೋಗ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆ
PACS	Primary Agricultural Co-operative society	ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘ
P2B	Person to Business	ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ
P2P	Person to Person/ Peer to Peer	ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ/ ಒಂದೆ ಮೂಲದಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮಾಹಿತಿ
P2G	Person to Government	ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ
PCR	Public Credit Registry	ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಾಲ ಮಾಹಿತಿ ಕೇಂದ್ರ

PMEGP	Pradhan Mantri Employment Guarantee Programme	ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಉದ್ಯೋಗ ಖಾತ್ರಿ ಯೋಜನೆ
PMKVY	Pradhan Mantri Kaushal Vikas Yojana	ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಕೌಶಲ್ಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ
PMJDY	Pradhan Mantri Jan Dhan Yojana	ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಜನ ಧನ ಯೋಜನೆ
PPF	Public Provident Fund	ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಭವಿಷ್ಯ ನಿಧಿ
PB	Payments Bank	ಪಾವತಿ ಬ್ಯಾಂಕ್
PMJJBY	Pradhan Mantri Jeevan Jyoti Bima Yojana	ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಜೀವನ ಜ್ಯೋತಿ ವಿಮಾ ಯೋಜನೆ
PMMY	Pradhan Mantri Mudra Yojana	ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಮುದ್ರಾ ಯೋಜನೆ
PMSBY	Pradhan Mantri Suraksha Bima Yojana	ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಸುರಕ್ಷಾ ವಿಮಾ ಯೋಜನೆ
PFRDA	Pension Fund Regulatory and Development Authority	ಪಿಂಚಣಿ ನಿಧಿ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ
PSGIC	Public Sector General Insurance Companies	ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಲಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಮಾ ಕಂಪನಿಗಳು
RoC	Registrar of companies	ಕಂಪನಿ ನೋಂದಣಾಧಿಕಾರಿ
GS	RT Real Time Gross Settlement	ತಕ್ಷಣ ನಿವ್ವಳ ಇತ್ಯರ್ಥ
IL	RX Receivable Exchange of India	ಭಾರತೀಯ ಬಾಕಿ ಮೊತ್ತ ವಿನಿಮಯ
RBI	Reserve Bank of India	ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್
SC	Scheduled Caste	ಅನುಸೂಚಿತ/ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ
ST	Scheduled Tribe	ಅನುಸೂಚಿತ/ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡ
SEBI	Securities and Exchange Board of India	ಭಾರತೀಯ ಭದ್ರತಾ ಪತ್ರ (ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಲೇಖ) ಮತ್ತು ವಿನಿಮಯ ಮಂಡಳಿ
SFB	Small finance Bank	ಸಣ್ಣ ಹಣಕಾಸು ಬ್ಯಾಂಕ್
SIDBI	Small Industries Development Bank of India	ಭಾರತೀಯ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕ್
SLBC	State Level Bankers committee	ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದ ಬ್ಯಾಂಕರುಗಳ ಸಮಿತಿ
SME	Small and Medium Enterprises	ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಉದ್ಯಮಗಳು
SPV	Special Purpose Vehicle	ವಿಶಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶ ವಾಹನ
SRLM	State Rural Livelihood Mission	ರಾಜ್ಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಅಭಿಯಾನ
TGFILI	Technical Group of Financial Inclusion And Financial Literacy	ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಮೂಹ
TReDS	Trade Receivables Discounting System	ವ್ಯವಹಾರ ಬಾಕಿ ಮೊತ್ತ ವಟ್ವಾವಣೆ/ಸೋಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
UFA	Universal Financial Access	ಸರ್ವರಿಗೂ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

UIDAI	Unique Identification Authority of India	ಭಾರತೀಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುರುತು ಪ್ರಾಧಿಕಾರ
UNSDG	United Nations Sustainable Development goals	ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಉದ್ದೇಶಗಳು
UPI	Unified Payment Interface	ಖಾತೆಗಳ ನಡುವೆ ತಕ್ಷಣದ ವರ್ಗಾವಣೆ ಮೊಬೈಲ್ ಆಧಾರಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
USSD	Unstructured Supplementary Service Data	ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಮೊಬೈಲ್ ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಬಳಕೆಗೆ ಬಳಸುವ ಸಂವಹನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
WDRA	Warehousing Development and Regulatory Authority	ಉಗ್ರಾಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ

I ಪರಿಚಯ

1.1 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ (ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು) ಎಂಬುದು ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಪಂಚಾದ್ಯಂತ ಬಡತನ ತಗ್ಗಿಸಲು ಒಂದು ಶಕ್ತಿ ಶಾಲೆ ಸಾಧನೆ ಎಂದು ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯುತ್ತಲಿದೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನೌಕರಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಒತ್ತು ಕೊಡುತ್ತದೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗುವುದನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಅವಕಾಶಗಳು ದೊರಕದಿದ್ದರೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸೀಮಿತ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತರಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ಅಗತ್ಯತೆಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚದ ಅಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತರಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿನ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯು, ಸರ್ವರಿಗೂ ಸಶಕ್ತ ಮತ್ತು ಒಟ್ಟಾರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ-ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ.

1.2 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯು ಒಟ್ಟಾರೆ ಆರ್ಥಿಕ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು, ಬಡತನ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಅಸಮತೆ ತಗ್ಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಬಹು ವಿಧವಾದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಬೀರುತ್ತಲಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳು ದೊರಕುತ್ತಿವೆ. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಲಿಂಗ ಅಸಮತೆ ನಿವಾರಣೆ ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ಸಬಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಹಣಕಾಸು ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹತೋಟಿ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬ ವರ್ಗದವರನ್ನು ಬಡತನದಿಂದ ಆಚೆಗೆ ತರಲು; ಬಡತನಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗುವುದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು; ಅಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ (ಖಾಸಗಿ) ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇರುವ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು, ಸ್ಥಿರವಾದ, ಏಕೀಕೃತ ಮತ್ತು ಸಮಾನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕದಂತಹ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯಿಂದ ವಂಚಿತರಾಗುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ಕಡೆಗೆ ನೀತಿ ರೂಪಕರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸ್ವಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದೇ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯಿಂದ ವಂಚಿತರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಹಲವು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತಿವೆ:

ಚಿತ್ರ 1.1- ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯಿಂದ ವಂಚಿತರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು

ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಶಕ್ತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಗುರಿಗಳು

1.3 ಹದಿನೇಳು ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಶಕ್ತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಗುರಿಗಳು-2030ಕ್ಕೆ (ಎಸ್ ಡಿ ಜಿ) ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಇದರ ಏಳು¹ ಗುರಿಗಳು, ಸಮಾಜದಿಂದ ಕಡೆಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರ ಮತ್ತು ಬಡವರ ಉತ್ತಮ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಏಳಿಗೆಗೆ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಸಾಧನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿವೆ. (ಸಶಕ್ತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಗುರಿಗಳು, 2018)

ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

1.4 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಎಂದರೆ “ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಆದಾಯ ವರ್ಗಗಳವರಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಲಗಳನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ”- (ಶ್ರೀ ಡಾ. ಸಿ. ರಂಗರಾಜನ್, ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸಮಿತಿ-ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್-2008). ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಧ್ಯಮಾವಧಿ ಮಾರ್ಗ ಸಮಿತಿ (ಶ್ರೀ ದೀಪಕ್ ಮೋಹಾಂತಿ - ಸಮಿತಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್, 2015) ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ದೃಷ್ಟಿ ಕೋನದ ಬಗ್ಗೆ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ “ ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅತಿ ಸಣ್ಣ ರೈತರು ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಆದಾಯ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಉಳಿತಾಯ, ಹಣ ರವಾನೆ, ಸಾಲ, ಸರ್ಕಾರಿ ಬೆಂಬಲಿತ ವಿಮೆ ಮತ್ತು ಪಿಂಚಣಿ ಸೇರಿದಂತೆ ಕನಿಷ್ಠ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಣಕಾಸು ಉತ್ಪನ್ನಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತ ಮತ್ತು ಸಾಕಷ್ಟು ಭದ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಣಕಾಸು ವರ್ಗಾವಣೆ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅತಿ ಸಣ್ಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆಯ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವಂತಹ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಬಳಕೆ.....’

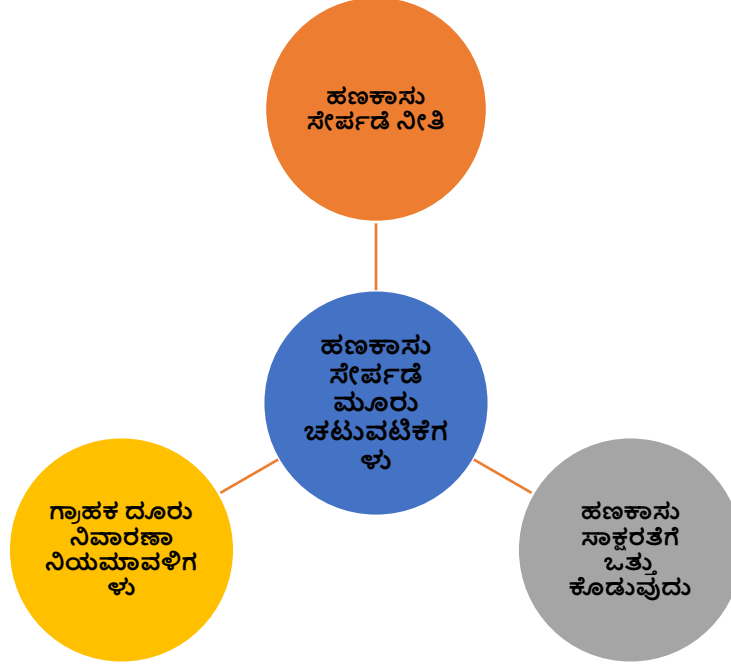
ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನೀತಿ - ಸಕಾರಣಗಳು

1.5 ದೇಶದಲ್ಲಿ, ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ (ಅಧ್ಯಾಯ III - ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ) ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈಗ ಕಡಿಮೆ ಸೇವೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಮತ್ತು ಸೇವೆಯನ್ನೇ ಪಡೆಯದಿರುವ ವಲಯದ ಜನರು ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅವಕಾಶಗಳ ನೀಡಿಕೆ ಕೊಡುವುದನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಆಧ್ಯತೆ ಪ್ರಕಾರ, ಹಣಕಾಸು ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಡೆಯಲು ಇರುವಂತಹ ಅಡೆ ತಡೆಗಳ ನಿರ್ಮೂಲನಕ್ಕೆ ಎನ್ ಎಸ್ ಎಫ್ ಐ 2019-2024-ಒತ್ತಾಯಿಸಿದೆ. ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸೇರ್ಪಡೆ(ಸದ್ಯದ ಹಣಕಾಸು ನೀತಿಗಳು ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹಕರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಬೆಂಬಲ ಆಧಾರಿತ)ಯು, ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬಡವರ ಪರವಾಗಿ ಇದ್ದು, ಬಡತನ ಮತ್ತು ಆದಾಯ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ (ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯದ ಬಳಕೆ ಅವಕಾಶ ವಂಚಿತರು) ಸಮಾಜದ ಬಡವರು ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಆದಾಯ ವರ್ಗದವರಿಗೆ, ಖಾಸಗಿ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗುವ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯಿಂದ ಅವರು ಮತ್ತಷ್ಟು ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಧತೆಗೆ ಸಿಲುಕಿ , ಸಾಲಗಾರರಾಗಿ ಬಡತನದಿಂದ ಬಳಲುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು.

1

ಕಡುಬಡತನದ ನಿರ್ಮೂಲನೆ, ಹಸಿವು ಮುಕ್ತ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಭದ್ರತೆಯ ನೀಡಿಕೆ; ಉತ್ತಮ ಆರೋಗ್ಯ ನೀಡಿಕೆ; ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯದ ನಿರ್ಮೂಲನೆ; ಸಶಕ್ತ, ಅಂತರ್ಗತ ಮತ್ತು ಸದ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ; ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಲಾಭದಾಯಕ ಹಾಗೂ ಯೋಗ್ಯ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡಿಕೆ; ಕೂಡಲೇ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವಿಕೆ; ಒಟ್ಟಾರೇ ಮತ್ತು ಸದ್ಯದ ಕೈಗಾರಕೀಕರಣ; ಮತ್ತು ನಾವೀನ್ಯತೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ; ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆದಾಯ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದು. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> ನ್ನು ನೋಡಿ

ಚಿತ್ರ 1.2 ಸೇರ್ಪಡೆ, ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ದೂರು ನಿವಾರಣೆ

1.6 ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ 2019-2024 ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನೀತಿಯನ್ನು, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ, ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ರೂಪಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ, ಇತರೇ ಹಣಕಾಸು ವಲಯ ನಿಯಂತ್ರಕರು ಎಂದರೆ ಸೆಬಿ, ಭಾರತೀಯ ವಿಮಾ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ (ಐ ಆರ್ ಡಿ ಎ) ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಪಿಂಚಣಿ ನಿಧಿ ನಿಯಂತ್ರಕರು (ಪಿ ಎಫ್ ಆರ್ ಡಿ ಎ) ಸಲಹೆ ಹಾಗೂ ಮಾಹಿತಿಯ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕ್, ಭಾರತೀಯ ಪಾವತಿ ನಿಗಮ (ಎನ್ ಪಿ ಸಿ ಐ), ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು ನಿಗಮ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡವರೆ ಮುಂತಾದ ಭಾಗೀದಾರರ ಜೊತೆ ನಡೆಸಿದ ಸಮಾಲೋಚನೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಮಾಹಿತಿಯೂ ಸಹಾ ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ಮತ್ತು ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಅಡೆತಡೆಗಳು, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿಗಳು, ಗುರಿ ತಲುಪಲು ಬೇಕಾದ ನೀತಿಗಳು ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಅರಿಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸಹಾ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿವೆ.

II. ಬಹುದೇಶ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಪಾಠಗಳು

II.1 ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಮನ್ನಣೆ ಮತ್ತು ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಶಕ್ತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಗುರಿಗಳು (ಎಸ್ ಡಿ ಜಿ ಗಳು), ಆರ್ಥಿಕ ಸೇರ್ಪಡೆಯನ್ನು, ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿವೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡುವಂತಹ ಸೂಕ್ತ ವ್ಯೂಹ ಮತ್ತು ನೀತಿಯನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಇರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ರೂಪಿಸುತ್ತಿವೆ. ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಗೆ (ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕೆ) ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ 2020 ರ ಒಳಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು (ಯು ಎಫ್ ಎ 2020), ವರ್ಲ್ಡ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಭಾಗವಾಗಿರದ ವಯಸ್ಕರಿಗೂ ಅವಕಾಶ ನೀಡುವುದೇ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಇವರಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರ ಖಾತೆ ತೆರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ಹಣ ಉಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಹಣ ರವಾನೆ ಹಾಗೂ ಪಾವತಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿ ಅವರ ಹಣಕಾಸು ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. (ಜಾಗತಿಕ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ಲಭ್ಯತೆ 2020, 2018). ಈ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಈಡೇರಿಕೆಗಾಗಿ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಣಕಾಸು ಪದ್ಧತಿಯ ಭಾಗವಾಗದಂತಹ 1 ಬಿಲಿಯನ್ ವಯಸ್ಕರಿಗೆ, ಹಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಡಲು ವ್ಯವಹಾರ ಖಾತೆಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ, ಜಾಗತಿಕ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಬಲವರ್ಧನೆಗಾಗಿ, ಈ ಬ್ಯಾಂಕು, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳ ಜೊತೆಗೂ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಎಂದರೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮತ್ತು ಖಾಸಗಿ ವಲಯಕ್ಕೆ ಬದ್ಧತೆ, ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣಗಳ ಚೌಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ಮತ್ತು ಐ ಸಿ ಟಿ ಮೂಲ ಭೂತ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಬಲವರ್ಧನೆ ಹಾಗೂ ಮಾನದಂಡಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ನಿಖಾಯಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ಸಲಹೆ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ವ್ಯವಹಾರ ಖಾತೆಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ಬೇಗನೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು.

II.2 ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ಸೇರ್ಪಡೆ ಕುರಿತು, ಆಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವ್ಯೂಹ ಮತ್ತು ಸಾಧಿಸಿರುವ ಬೆಳವಣಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎಕೆಂದರೆ ಸರ್ಕಾರದ ಆಧ್ಯತೆ, ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಹಣಕಾಸು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಪಾವತಿ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು, ಜನರ ಹಣಕಾಸು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಹಾರದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇದು ಆಧಾರಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಆಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ-ಹಣಕಾಸು ಹಿನ್ನೆಲೆ, ರಾಜಕೀಯ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೊರತು, ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನೀತಿಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು, ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಲು ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ, ಬೇರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನೀತಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಪ್ರತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯ ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ. ನಾನಾ ದೇಶಗಳು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗುರುತು ವ್ಯವಸ್ಥೆ (National Identify System) ಯಂತೆಯೇ, ಭಾರತವೂ ಸಹಾ ಆಧಾರ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು 2009 ರಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿತು, ಬೇರೆ ದೇಶಗಳು ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು, ಎನ್ ಎಸ್ ಎಫ್ ಐ ನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಇದು ಈಗಿನ ತಂತ್ರವೂ ಆಗಿದೆ.

II.3 ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ವ್ಯೂಹದ ಅಳವಡಿಕೆಯು ಕಳೆದ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಏರಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡಿದೆ. 2018 ರ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಜಿಲ್, ಚೀನಾ, ಇಂಡೋನೇಷಿಯಾ, ಪೆರು ಮತ್ತು ನೈಜೀರಿಯಾ ಸೇರಿದಂತೆ 35 ದೇಶಗಳು ಈ ಸಂಬಂಧ ವ್ಯೂಹವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಮುಂದುವರಿದಂತೆ, ಹಲವು ದೇಶಗಳು (ವರ್ಲ್ಡ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಸಮೂಹ, 2018) ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಎನ್ ಎಫ್ ಐ ಎಸ್ ನ್ನು ಇಂದೀಕರಿಸಿವೆ. ಹಲವು ದೇಶಗಳ

ವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹ ಪ್ರಮುಖ ಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಾಯಕತ್ವ

11.4 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಶಕ್ತ ನಾಯಕತ್ವವು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಲು, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನೀತಿಗೆ ಸಮಯದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೀರ್ಘಾವಧಿ ದೂರ ದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಯದ ಅಗತ್ಯ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ.

ಗುರಿ ಸಾಧನೆ ಹಾದಿ

11.5 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನೀತಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಎಂಎಸ್‌ಎಂಈ (MSME) ವ್ಯವಸಾಯದಂತಹ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಲಯಗಳು ಅಥವಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಗುರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಲಯದ ಕಾರ್ಯ ಸೂಚಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಗುರಿ ಸಾಧನೆಯ ನಿಗಾ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪರಾಮರ್ಶೆಯ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

ನಿಯಂತ್ರಣಾ ಚೌಕಟ್ಟು

11.6 ಗ್ರಾಹಕರ ಹಿತರಕ್ಷಣೆ, ನ್ಯಾಯ ಸಮ್ಮತ ಆಚರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಕೈವಾಡಕ್ಕೆ ತಡೆ ಒಡ್ಡುವಿಕೆಗೆ ಸಶಕ್ತ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳು ಮತ್ತು ಕಾನೂನಿನ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಹಾಗೂ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಆಸ್ಪದ ನೀಡುವ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳು ಬೇಕಾಗಿವೆ. ದೀರ್ಘಾವಧಿ ಕಾರ್ಯಸಾಧ್ಯ ಮತ್ತು ನಷ್ಟ ಶಮನ ಹೊಂದಿರುವ ಮಾದರಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಜೊತೆಗೆ “ಪರೀಕ್ಷಿಸು ಮತ್ತು ಕಲಿ” ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಗತ್ಯತೆ ಇದೆ.

ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

11.7 ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮೂಹದ ಅಗತ್ಯತೆಗಳ ಪೂರೈಕೆಗಾಗಿ, ನಾನಾ ನಿಯಂತ್ರಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಅಗತ್ಯತೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯ. ಪ್ರಸ್ತುತವಿರುವ ಗ್ರಾಹಕರುಗಳಿಗೆ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂದುವರಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದ ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ತಂತ್ರಾಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಿಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶ ನೀಡುವುದೂ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡುವುದನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲು, ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಾಲಗಳ ಮತ್ತು ಬಳಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆ; ನ್ಯಾಯ ಸಮ್ಮತ ನಿಯಮಗಳ ಬಳಕೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಉಪ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವಿಕೆ; ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಂಚಣಿ, ವಿಮೆ ಮತ್ತು ಸಹಾಯ ಧನ ಮುಂತಾದ ಹೆಚ್ಚು ಮೌಲ್ಯದ ಪಾವತಿಗಳ ಡಿಜಿಟಲೀಕರಣ ಹಾಗೂ ನವೀನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಇರಬೇಕು.

ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬಲ ತುಂಬುವುದು

11.8 ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ, ಪಾವತಿ ಮತ್ತು ಇತ್ಯರ್ಥ ಮುಂತಾದ ಅಗತ್ಯ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ಗುರುತು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಬಳಕೆ, ಸಾಲ ನೋಂದಣಿ ಪುಸ್ತಕ ದತ್ತಾಂಶ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಮುಕ್ತ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಗತ ಪಾವತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಳವಡಿಕೆಯು ಪ್ರಮುಖ ಹಂತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಹಕರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ, ನಗದು ರಹಿತ ಮತ್ತು ಕಾಗದ ರಹಿತ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದ ಗುರುತು ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬಳಸಲು ಯುಕ್ತ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದರಿಂದ ಗ್ರಾಹಕರನ್ನು ಸೆಳೆಯಬಹುದು ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ಸಹ ಸುಲಭವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸರ್ಕಾರ-ವ್ಯಕ್ತಿಗತ (G 2 P)

ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಗತ-ಸರ್ಕಾರ (P 2 G) ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಕು ಖಾತೆಗಳ ಮೂಲಕ ನಡೆಸಬಹುದು. ನಿಯಂತ್ರಣಗಳ ಸಹಿತ ಬಲಿಷ್ಠ ಪಾವತಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಆರೋಗ್ಯಕರ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಹಕ ಕೇಂದ್ರಿತ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಹೆಚ್ಚು ಆಯ್ಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ನೀಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬಲಿಷ್ಠ ದತ್ತಾಂಶ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದ, ಸಾಲ ಕೊಡುವವರು, ಮೊದಲೇ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಾಲ ನೀಡಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು.

ಕಟ್ಟು ಕಡೆಯ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೂ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಿಕೆ

11.9 ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಅತ್ಯಂತ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಕಟ್ಟು ಕಡೆಯ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೂ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡುವ ವಿಷಯ ಅತಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಗ್ರಾಹಕರು ತಮ್ಮ ದಿನಗೂಲಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಿಕೆದಾರರ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಲು ಖಂಡಿತಾ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಿಕೆದಾರರು ಎಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲು ತಗಲುವ ಸಮಯ ಖಂಡಿತಾ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ದಿನಗೂಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ, ಹಲವು ದೇಶಗಳು, ಸ್ವೀಕರಣಾ ಮೂಲಭೂತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗಾಗಿ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಣಕಾಸು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಏಜೆಂಟರುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಬಿಸಿನೆಸ್ ಕರೆಸ್ಪಾಂಡೆಂಟ್ ಗಳನ್ನು (ಬಿ ಸಿ ಗಳು)ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡಲು ಸೂಕ್ತ ನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿವೆ. ಬಿ ಸಿ ಗಳು ದೂರದ ಕಟ್ಟು ಕಡೆಯ ಗ್ರಾಹಕರನ್ನು ತಲುಪಿದ್ದರೂ, ಗ್ರಾಹಕರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಸೂಕ್ತ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ನೀಡಿಕೆ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಹಾರ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಎಜೆಂಟರುಗಳ ಮತ್ತು ಬಿ ಸಿ ಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವಾಗ್ರಹ ಪೀಡಿತ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮತ್ತು ಎಜೆಂಟುಗಳ ಮತ್ತು ಬಿ ಸಿ ಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ಜಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ರೂಪಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

ನಾವೀನ್ಯತೆ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ

11.10 ಈಗಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಲು ಬೇಕಾದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಹಣಕಾಸು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಲು, ನಾವೀನ್ಯತೆ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೊಸ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದು, ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿ, ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸರಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅವುಗಳು ಕನಿಷ್ಠ ಮೂಲ ಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳಾದ ಅಂತರ್ಜಾಲ ಸಂಪರ್ಕ ಮತ್ತು ಸ್ಮಾರ್ಟ್ ಫೋನ್ ಇಲ್ಲದ ಗ್ರಾಹಕರನ್ನು ಕೈ ಬಿಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಎಜೆಂಟ್ ಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ತಂದು, ಇಬ್ಬರೂ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವು ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದರಿಂದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಬಳಸುವ ಕಂಪನಿಗಳನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸುವಂತಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣದ ಅಗತ್ಯವನ್ನೂ ಸಹಾ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಂದೀಕರಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವಿಕೆ

11.11 ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿರುವ ಗ್ರಾಹಕರು ಮಾತ್ರ ಹಣಕಾಸು ಸಂಬಂಧ ಯೋಗ್ಯ ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂಬುದು ಬಹು ಜನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವುದರಿಂದ ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆಯು ಪ್ರಪಂಚದ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಿದೆ. ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆಯಿಂದ, ಗ್ರಾಹಕರು ಲಬ್ಧವಿರುವ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಉತ್ಪನ್ನದ ಆಯ್ಕೆ ಮತ್ತು ದೂರು ಪರಿಹಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ, ಮಹಿಳೆಯರು, ಯುವ ಜನರು, ಮಕ್ಕಳು, ಹಿರಿಯರು. ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಿಗಾರರೇ ಮುಂತಾದ ದುರ್ಬಲವರ್ಗದವರಿಗೆ ಸಹಾಯದ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಕಾರಣ ಈ ವರ್ಗದವರಿಗೆ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒತ್ತುಕೊಡುವ ಅಗತ್ಯ ಸದ್ಯದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಕ್ಷರತೆ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯ ಕ್ಷಮತಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನಾನಾ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಡೆ ಗಮನ

ಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಡಿಜಿಟಲ್ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಡಿಜಿಟಲ್ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವುದು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ

11.2 ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೋಸ ಹೋಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿರುವ ಕಾರಣ ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ದೂರು ನಿವಾರಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸಶಕ್ತ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಡಿಜಿಟಲ್ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಏರಿಕೆ ಕಂಡು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ, ಸಶಕ್ತ ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಇದರ ಸಲುವಾಗಿ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ನಿಗಾದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಳ, ಗ್ರಾಹಕರ ದೂರುಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಬಲಿಷ್ಠ ಜಾರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಹಣಕಾಸು ವಲಯದ ಮೆಲ್ವಿಚಾರಕರ ನಡುವೆ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಸಮನ್ವಯ ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಡ್ಡ ಉತ್ಪನ್ನ ಹಾಗೂ ಅಡ್ಡ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಯಂತಹ ಹಲವು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ.

ನಿಗಾ ವಹಿಸುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನ

11.13 ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ಸೇರ್ಪಡೆ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ಪ್ರಗತಿಯ ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನ ಮತ್ತು ನಿಗಾ ವಹಿಸುವಿಕೆಯು, ತಡೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ಸೇರ್ಪಡೆ ದತ್ತಾಂಶ, ನೀಡಲ್ಪಟ್ಟ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಲಭ್ಯತೆ, ಗುಣಮಟ್ಟ, ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಮಾನದಂಡಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪಕ್ಷಿನೋಟದ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ನಾನಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮನಗಂಡಿವೆ.

11.14 ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯು, ಬಹಳ ಇಷ್ಟವಾದ ನೀತಿಯಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಣಕಾಸು ನೀತಿಯು ಸಮರ್ಥ ಮತ್ತು ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿದೆ. ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಸಂಬಂಧ ಬರಬಹುದಾದ ತೀವ್ರ ಸವಾಲುಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ತಿಳಿಸುತ್ತೇವೆ.

III ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ

III.1 ಆರ್ಥಿಕ ದೃಢತೆಗೆ ಬಡತನವು ಹೇಗೆ ತೊಡಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರತದ ನೀತಿ ರಚಿಸುವವರಿಗೆ ಅರಿವಿದೆ ಮತ್ತು ಬಡತನವನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸುವುದನ್ನು ಖಚಿತ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ನಿರಂತರ ಪ್ರಯತ್ನದ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಫಲವು ಬಡ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜಮುಖಿಯಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದ ವರ್ಗದವರಿಗೂ ತಲುಪುವ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳಲ್ಲೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

III.2 ಭಾರತವು ತನ್ನ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಪಯಣವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಎಂದರೆ ಜೀವ ವಿಮಾ ಕಂಪನಿಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕೃತವಾದ ವರ್ಷವಾದ 1956 ರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದು, ತದನಂತರ, 1969 ಮತ್ತು 1980 ರಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಕೃತವಾಗಿ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರ್ಪಡೆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಲ ತುಂಬಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಮಾ ಕಂಪನಿಗಳೂ 1972 ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕರಣಗೊಂಡವು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

III.3 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ, ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆ (ಓ ಇ ಸಿ ಡಿ) ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಜಾಗತಿಕ ಪಾಲುದಾರ (ಜಿ ಪಿ ಎಫ್ ಐ) ಸಂಸ್ಥೆಗಳಂತಹ ವಿವಿಧ ವೇದಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಭಾರತವು ಇತರ ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದೆ. ಜಿ ಪಿ ಎಫ್ ಐ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಉಪ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಮಾನದಂಡಗಳ ನಿಗದಿ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ಇಂಡೋನೇಷಿಯಾ ಮತ್ತು ಯುನೈಟೆಡ್ ಕಿಂಗ್ಡಮ್ ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತವು ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದೆ. ಜಿ ಪಿ ಎಫ್ ಐ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಟಿಸುವ, ಡಿಜಿಟಲೀಕರಣ,ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸಂಬಂಧ ಸೂಕ್ತ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ನೀತಿ ಕೈಪಿಡಿ ರಚನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದೆ. , ಓ ಇ ಸಿ ಡಿ ಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಮಾನದಂಡ, ಅನುಷ್ಠಾನ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನ, ಡಿಜಿಟಲ್ ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ, ಎಂ ಎಸ್ ಎಂ ಇ ಗಳಿಗೆ ಹಣಕಾಸು ಶಿಕ್ಷಣ; ಹಣಕಾಸು ಶಿಕ್ಷಣ - ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಾಲದ (ಐ ಎನ್ ಎಫ್ ಐ) ಅಡಿಯಲ್ಲಿರುವ Core Competencies for Financial Literacy (ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆಗೆ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯ ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆ) - ಈ ನಾಲ್ಕೂ ಕಾರ್ಯ ನಿರತ ಗುಂಪಿಗೆ ಭಾರತವು ಪ್ರಸ್ತುತ ಸದಸ್ಯತ್ವ ಹೊಂದಿದೆ. ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿ (ಎಫ್ ಐ ಎ ಸಿ) ಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವ್ಯೂಹ ರಚನೆ (ಎನ್ ಎಸ್ ಎಫ್ ಐ) ಯನ್ನು ಭಾರತವು 2017 ರಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಇಲಾಖೆ (ಡಿ ಎಫ್ ಎಸ್); ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಇಲಾಖೆ (ಡಿ ಇ ಎ) ಆರ್ಥಿಕ ಸಚಿವಾಲಯ(ಎಂ ಒ ಎಫ್), ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ, ಆರ್ ಬಿ ಐ, ಸೆಬಿ, ಐ ಆರ್ ಡಿ ಐ, ಪಿ ಎಫ್ ಆರ್ ಡಿ ಐ, ನಬಾರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಎನ್ ಪಿ ಸಿ ಐ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಬಂದ ಪ್ರತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪೂರಕ ದಸ್ತಾವೇಜನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಾಯಕತ್ವ

III.4 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯನ್ನು ಒಂದು ಅಭಿಯಾನವಾಗಿ ರೂಪಿಸಲು ಸಶಕ್ತ (ದೂರದೃಷ್ಟಿಯ ಅಥವಾ ವರ್ಚಸ್ವಿನ) ನಾಯಕತ್ವವು ಪೂರ್ವಾಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸಂಬಂಧ ಭಾರತವು ರೂಪಿಸಿರುವ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನೀತಿಯ ಭಾಗವಾಗಿ, ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಜನ ಧನ ಯೋಜನೆ (ಪಿ ಎಂ ಜಿ ಡಿ ವೈ) ಆಗಸ್ಟ್ 2014 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿಯಾನವಾಗಿ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದೆ. ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಅಭಿಯಾನದಲ್ಲಿ ಇದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ತಿರುವನ್ನು ತಂದಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ಕನಿಷ್ಠ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲು, ಪ್ರಸ್ತುತವಿರುವ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್

ಜಾಲ ಹಾಗೂ ತಂತ್ರ ಜ್ಞಾನದ ಆವಿಷ್ಕರಣೆಯು, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಇರುವ ತೊಡಕುಗಳನ್ನು, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಯೋಜನೆಯು (ಪಿ ಎಂ ಜಿ ಡಿ ವೈ) ನಿವಾರಿಸುತ್ತದೆ.

III.5 ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಜನ್ ಧನ್ ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ 34.01 ಕೋಟಿ² ಖಾತೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗಿದ್ದು, 5 ವರ್ಷಗಳ ಕಡಿಮೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ, ಜನವರಿ 30, 2019 ರ ವರೆಗೆ ಒಟ್ಟು 89257 ಕೋಟಿ ರೂಗಳ ಠೇವಣಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಜನ್ ಧನ್ ಯೋಜನೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ, ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಎಂದರೆ 1,80,96,130 ಖಾತೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವ ಮಾಲಕ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು, ಇದು ಗಿನ್ನಿಸ್ ಬುಕ್ ಆಫ್ ವರ್ಲ್ಡ್ ರೆಕಾರ್ಡ್ ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. 10,000 ರೂಗಳ ವರೆಗೆ ಮೀರಳತ, ಅಪಘಾತ ಸಾವು ಹಾಗೂ ಅಂಗ ಊನ ವಿಮಾ ರಕ್ಷಣೆ; ಸಾವಧಿ- ಜೀವ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಪಿಂಚಣಿಯಂತಹ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಗುಚ್ಛವನ್ನು ಪಿ ಎಂ ಜ ಧ ಯೋಜನೆಯಡಿಯ ಖಾತಾದಾರರಿಗೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. “ಪ್ರತಿ ಮನೆಗೂ ಖಾತೆ” ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯ ಬದಲಾಗಿ “ಪ್ರತಿ ವಯಸ್ಕನಿಗೂ” ಖಾತೆಯ ಕಡೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿ ಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

III.6 ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಸುರಕ್ಷಾ ವಿಮಾ ಯೋಜನೆ (ಪಿ ಎಂ ಎಸ್ ಬಿ ವೈ) ಯೋಜನೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ, ಅಪಘಾತ ಸಾವು ಹಾಗೂ 1 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ರೂ.2 ಲಕ್ಷದ ವರೆಗಿನ ಅಂಗಾಂಗ ಊನ ವಿಮಾ ರಕ್ಷಣೆ (ನವೀಕರಿಸಬಹುದು) ಯನ್ನು, ಬ್ಯಾಂಕು ಖಾತೆ ಹೊಂದಿರುವ 18 ರಿಂದ 70 ವರ್ಷದವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ಚಂದಾದಾರರಿಗೆ, ಪ್ರತಿ ಚಂದಾದಾರನಿಗೆ ಕೇವಲ ವಾರ್ಷಿಕ 12 ರೂ. ವಿಮಾ ಕಂತು ಹೊಂದಿರುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ರೂ. 2 ಲಕ್ಷದ ವರೆಗಿನ 1 ವರ್ಷ ಸಾವಧಿ ಜೀವ ವಿಮಾ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು, ಬ್ಯಾಂಕು ಖಾತೆ ಹೊಂದಿರುವ 18 ರಿಂದ 50 ವರ್ಷದವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ಚಂದಾದಾರರಿಗೆ, ಪ್ರತಿ ಚಂದಾದಾರನಿಗೆ ವಾರ್ಷಿಕ 330 ರೂ. ವಿಮಾ ಕಂತು ಹೊಂದಿರುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಇದೇ ಯೋಜನೆಯಡಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

III.7 ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸಿನ ಅಗತ್ಯತೆಗೆ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಖಾತ್ರಿಯಿರುವ “ ಅಟಲ್ ಪಿಂಚಣಿ ಯೋಜನೆ (ಎ ಪಿ ವೈ) ಯನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಪರಿಚಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ಯಾಂಕು ಖಾತಾದಾರರಿಗೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎ ಪಿ ವೈ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದಾದಾರನು, (18 ರಿಂದ 40 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಚಂದಾದಾರ ಗುಂಪಿಗೆ) 60 ವರ್ಷ ಪೂರೈಸಿದ ಮೇಲೆ, ತನ್ನ ವಿಮಾ ಕಂತಿನ ಮೊತ್ತದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂ. 1000 ದಿಂದ 5000 ದ ವರೆಗೆ ನಿಗದಿತ ಮಾಸಿಕ ಪಿಂಚಣಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಲಯ/ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಲಯಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಎಂಬ ಗುರಿ ಆಧಾರಿತ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು

A. ಅತಿ ಸಣ್ಣ, ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಉದ್ಯಮಗಳು (ಎಂ ಎಸ್ ಎಂ ಇ ಗಳು)

III.8 ಎಂ ಎಸ್ ಎಂ ಇ ಗಳು ಭಾರತದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಚಾಲಕ. ಭಾರತದ ಜಿ ಡಿ ಪಿ ಯ 31% ನಷ್ಟು ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಎಂ ಎಸ್ ಎಂ ಇ ಗಳೇ ನೀಡುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ 45% ನಷ್ಟು ರಫ್ತು ಮತ್ತು 11.1 ಕೋಟಿ ಕೌಶಲ ಮತ್ತು ಅರೆ ಕೌಶಲ ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತವೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 6.33 ಕೋಟಿ ಎಂ ಎಸ್ ಎಂ ಇ ಗಳು ಇವೆ. ಈ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಲು ಹಲವಾರು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಎಂ ಎಸ್ ಎಂ ಇ ವಲಯದ ಉದ್ಯಮದಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಹೊಂದಿರುವ ಪೂರ್ವಾಗ್ರಹವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಅವರುಗಳಿಗೆ ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಲು “ನ್ಯಾಷನಲ್ ಮಿಷನ್ ಫಾರ್ ಕ್ರೆಡಿಟಿ ಬಿಲ್ಡಿಂಗ್ ಆಫ್ ಬ್ಯಾಂಕರ್ಸ್” (ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕ್ರೆಡಿಟ್ ಮಿಷನ್ ಫಾರ್ ಬ್ಯಾಂಕರ್ಸ್) ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಎಂ ಎಸ್ ಎಂ ಇ ವಲಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ಸಾಲ ಸಂಬಂಧ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕರುಗಳು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡುವುದಕ್ಕೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

² <https://www.pmjdy.gov.in/> ನೋಡಿ. ಡಿಸೆಂಬರ್ 2019 ಕ್ಕೆ 37.70 ಕೋಟಿ ಪಿ ಎಂ ಜಿ ಡಿ ವೈ ಖಾತೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗಿದೆ.

III.9 ಉದ್ದಿಮೆದಾರರು ಹಣಕಾಸು ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಯೋಜನಾ ವರದಿಯನ್ನು ವೃತ್ತಿಪರವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಲು ಸಿ ಸಿ ಸಿ (ಅಧಿಕೃತ ಸಾಲ ಸಲಹೆಗಾರರು) ಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಂದಿದ್ದು, ಇದು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಪೂರ್ವ ನಿರ್ಧಾರಿತವಾಗಿ ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ.

“ಉದ್ಯಮ ಮಿತ್ರ” ಮತ್ತು “ಪಿ ಎಸ್ ಬಿ ಲೋನ್ ಇನ್ 59 ಮಿನಿಟಸ್” ಎಂಬ ಜಾಲ ತಾಣ ಪೋರ್ಟಲ್ ಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆಯಲು ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಎಮ್ ಎಸ್ ಎಮ್ ಇ ಗಳಿಗೆ ವಿಳಂಬ ಪಾವತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು, ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಬರಬೇಕಾದ ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ರಿಯಾಯಿತಿ ಕೊಟ್ಟು ಬಾಕಿ ಮೊತ್ತ ಪಡೆಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (Trade Receivables Discounting System) ಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ವಿಳಂಬ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಸಣ್ಣ ವ್ಯವಹಾರ ಉದ್ದಿಮೆದಾರರಿಗೆ ಸಾಲ ಯೋಜನೆಯ ಮೂಲಕ ರೂ 10 ಲಕ್ಷದವರೆಗೆ ಅತಿ ಸಣ್ಣ ಉದ್ದಿಮೆಗಳಿಗೆ ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಲು ಏಪ್ರಿಲ್ 2015 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಮುದ್ರಾ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ ಎಂ ಎಸ್ ಎಮ್ ಇ ಗಳ ಸಾಲ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಬಡ್ಡಿ ದ್ರವ್ಯ ಸಹಾಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

B. ಕೃಷಿ

III.10 ಭಾರತದ ಕೃಷಿ ಆರ್ಥಿಕತೆಯು, ಜಿ ಡಿ ಪಿ ಯ ಶೇ 15 ರಷ್ಟು, ರಫ್ತಿನ ಶೇ 11 ರಷ್ಟು ಇದ್ದು, ಭಾರತದ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಜೀವನೋಪಾಯವಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ, ಬ್ಯಾಂಕು ಸಾಲವು ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಕ್ಷೇತ್ರ ತತ್ಸಂಬಂಧ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಹರಿದಿದ್ದು, ಆರ್ಥಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

III.11 ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಲಯದಿಂದ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಲ ನೀಡುವುದಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ನೀಡಲು, ಆಧ್ಯತಾ ವಲಯ ಯೋಜನೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿಗಳನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಗೆ ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ, ಎಲ್ಲಾ ಅನುಸೂಚಿತ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು 20 ಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಿದೇಶಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಗೆ, Adjusted Net Bank Credit (ANBC) ಅಥವಾ Credit Equivalent Amount of Off-Balance Sheet Exposure (CEAOBE) ನ ಶೇ 18ರಷ್ಟು ಸಾಲದ ಗುರಿಯನ್ನು, ಎರಡರಲ್ಲಿಯಾವುದು ಹೆಚ್ಚೋ ಅದನ್ನು, ಕೃಷಿ ವಲಯಕ್ಕೆ ನಿಗದಿ ಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶೇ 18ರ ಗುರಿಯೊಳಗೆ, Adjusted Net Bank Credit (ANBC) ಅಥವಾ Credit Equivalent Amount of Off-Balance Sheet exposer (CEAOBE) ನ ಶೇ 8ರಷ್ಟು ಸಾಲದ ಗುರಿಯನ್ನು, ಎರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಹೆಚ್ಚೋ ಅದನ್ನು, ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅತಿ ಸಣ್ಣ ರೈತರುಗಳಿಗೆ ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅತಿ ಸಣ್ಣ ರೈತರುಗಳಿಗೆ ರೂ. 1.60 ಲಕ್ಷದವರೆಗೆ ಆಧಾರ ರಹಿತ ಸಾಲಗಳನ್ನು ನೀಡಲು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಗೆ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ರೈತರುಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಗತ್ಯತೆಗಳಿಗೆ, ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹಾಗೂ ಬೇಕಷ್ಟು ಸಾಲ ಸಿಗುವ ಸುಲಭ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ನೀಡಲು, ಏಕ ಗವಾಕ್ಷಿ ಮೂಲಕ ವಿಶೇಷ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಎಂದರೆ ಕಿಸಾನ್ ಕ್ರೆಡಿಟ್ ಕಾರ್ಡ್ (KCC) ಯೋಜನೆಯನ್ನು (revolving credit-ಆವರ್ತನ ಸಾಲ) 1998ರ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯು ಗೇಣಿದಾರ ರೈತರುಗಳಿಗೆ, ಮೌಖಿಕ ಒಪ್ಪಂದ ಗುತ್ತಿಗೆದಾರ ರೈತರುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಬೆಲೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಬೆಳೆಗಾರರಿಗೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಈಗ ಪಶು ಸಂಗೋಪನೆ ಮತ್ತು ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ವಲಯಕ್ಕೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯೋಜನೆಯ ಮಿತಿಯು 5 ವರ್ಷದವರೆಗೆ ಇದ್ದು, ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಸುಲಭವಾಗಿ ನವೀಕರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

C. ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು

III.12 ಅಂತರ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಅಂತರ ಜಿಲ್ಲಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಬದಲಾವಣೆ (Transformation of Aspirational Districts) ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು 2018 ರ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ-ಆರ್ಥಿಕ ಜಾತಿ

ಗಣನೆ, ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ವಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನೆ ಮತ್ತು ಮೂಲ ಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಲಭ್ಯತೆ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಲೋಪಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಮುಖ್ಯ ದತ್ತಾಂಶ ಸೂಚಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಸಾಧನೆಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರಿ ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಾಡಿ, ಪ್ರತಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಸಾಧನೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಆಯ್ಕೆಯಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ಅಳತೆಗೋಲನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಸಾಧಿಸಬಹುದಾದ ತಕ್ಷಣದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. 28 ರಾಜ್ಯಗಳ 117 ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ವೇಗವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ತರಲು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಜನರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಈ ಹೆಜ್ಜೆಯೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಲು, 5 ವಲಯಗಳ 49 ಸೂಚಕಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿವೆ ಎಂದರೆ ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರ (ಶೇ30 ರಷ್ಟು ಒತ್ತು)ಕ್ಕೆ 13 ಸೂಚಕಗಳು; ವಿಧ್ಯಾಭ್ಯಾಸ (ಶೇ 30 ರಷ್ಟು ಒತ್ತು) ಕ್ಕೆ 8 ಸೂಚಕಗಳು; ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಜಾಲ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು (ಶೇ 20 ರಷ್ಟು ಒತ್ತು) ಇದಕ್ಕೆ 10 ಸೂಚಕಗಳು, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ (ಶೇ 10 ರಷ್ಟು ಒತ್ತು)ಗೆ 10 ಸೂಚಕಗಳು ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳು (ಶೇ 10 ರಷ್ಟು ಒತ್ತು) ಇದಕ್ಕೆ 7 ಸೂಚಕಗಳು.

ನಿಯಂತ್ರಣಗಳ ಚೌಕಟ್ಟು

(i) ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್

III.13 ಗ್ರಾಹಕರ ಹಿತರಕ್ಷಣೆ ಕಾಪಾಡಲು, ನ್ಯಾಯ ಸಮ್ಮತ ವ್ಯವಹಾರ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ನಡೆಸುವ ಅಸಹಜ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲು, ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಕಾನೂನು ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

III.14 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಭಾ.ರಿ.ಬ್ಯಾಂಕ್ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಮುಂದಾಳತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾದರಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಾದ್ಯಂತ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು, ಅದರಲ್ಲೂ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಕಡಿಮೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ತೆರೆಯಲು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಬ್ಯಾಂಕು ಶಾಖೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಏರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ನಂತರ 1990 ರಿಂದ 2000 ದ ಪ್ರಾರಂಭದವರೆಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಎ ಟಿ ಎಂ ಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. 2009 ರಲ್ಲಿ 2000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವ ಮತ್ತು 2012 ರಲ್ಲಿ 2000 ಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಕಟ್ಟಡವಿಲ್ಲದೇ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಗೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಸೂಚಿಸಲಾಯಿತು. ನಂತರ 5000 ಕ್ಕೂ ಮೀರಿ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಂಕನ್ನು ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲು ಸೂಚಿಸಲಾಯಿತು. ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಯನ್ನು ತಲುಪಿಸುವ ಬಗೆ; ಕನಿಷ್ಠ ಸೌಲಭ್ಯದ ಉಳಿತಾಯ ಬ್ಯಾಂಕು ಖಾತೆಗಳು (BSBDAs) ಮತ್ತು ಬಿ.ಸಿ ಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಂತಹ ಮುಖ್ಯ ಮಾನದಂಡಗಳಿರುವ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಸಹಾ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಗೆ ಸೂಚಿಸಲಾಯಿತು.

III.15. ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯನ್ನು ಸಶಕ್ತಗೊಳಿಸಲು, ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ 2017 ರಲ್ಲಿ, ಶಾಖೆಗಳ ಅಧಿಕಾರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಗಳನ್ನು (branch authorization guidelines) ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ, ದಿನಕ್ಕೆ 4 ಗಂಟೆಗಳಿಗೂ ಮಿಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ವಾರಕ್ಕೆ ವಾರದ 5 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಬಿ.ಸಿ. ಔಟ್ ಲೆಟ್ ಗಳನ್ನು, ಭೌತಿಕವಾಗಿ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಶಾಖೆಗಳಂತೆಯೇ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇರುವ ನಿಧಿ, ಎಂದರೆ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನಿಧಿ (FIF) ಯನ್ನು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಅಳವಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವರ್ಧನೆಗಾಗಿ 2000 ಕೋಟಿ ರೂಗಳ ಆರಂಭಿಕ ನಿಧಿಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

III.16 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ, ಭಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬ್ಯಾಂಕು ಪರವಾನಗಿಯನ್ನು (bank license) ಎಂದರೆ ಸಣ್ಣ ಹಣಕಾಸು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು (SFBs) ಮತ್ತು ಪಾವತಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳನ್ನು (Small finance banks and Payments Banks) 2015 ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಎಸ್ ಎಫ್ ಬಿಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೇನೆಂದರೆ, ಉಳಿತಾಯ ಸಾಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ವ್ಯಾಪಾರದ ಅಂಗಡಿಗಳು; ಸಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅತಿ ಸಣ್ಣ ರೈತರುಗಳು, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳು ಮತ್ತು ಇತರೆ ಅಸಂಘಟಿತ ವಲಯದ ಘಟಕಗಳಿಗೆ ಉನ್ನತ ತಂತ್ರ ಜ್ಞಾನ - ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ ಒದಗಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಪೇಮೆಂಟ್ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದ ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ ಖಾತೆಗಳು ಮತ್ತು ಪಾವತಿ /ರವಾನೆ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ವಲಸೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ವೃಂದ, ಕಡಿಮೆ ಆದಾಯದ ಕುಟುಂಬಗಳು, ಸಣ್ಣ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಇತರೆ ಅಸಂಘಟಿತ ವಲಯದ ಘಟಕಗಳಿಗೆ/ಇತರೇ ಬಳಕೆದಾರರಿಗೆ ಒದಗಿಸುವುದು.

III.17 ಬಿ.ಸಿ. ಮಾದರಿ ಸೇವೆ ನೀಡುವಿಕೆಯನ್ನು ಸಶಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಸೇವಾ ಇತಿಹಾಸ ಹೊಂದಿರುವ ಬಿ ಸಿ ಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬಿ ಸಿ ನೋಂದಣಿ ಕಛೇರಿಯನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವರ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಬಿ.ಸಿ ಗಳು ನೀಡುವ ಸೇವೆಗಳು ಕನಿಷ್ಠ ಮಾನದಂಡಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದಕ್ಕೆ, ಒಂದು ಬಿಸಿ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರ ತರಗತಿಗಳನ್ನು, ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಮತ್ತು ಫೈನಾನ್ಸ್ (IIBF) ಮೂಲಕ ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ.

(ii) ವಿಮೆ

III.18 ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಆರಂಭಿಕ ಕ್ರಮಗಳು/ ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ, ವಿಮಾ ವಲಯದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಮಗಳೆಂದರೆ; ಸೂಕ್ತ ವಿಮೆ ಮಾಡಿಸುವುದರಿಂದ ಸಿಗುವ ಪ್ರಯೋಜನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, ಕಾರ್ಪೊರೇಟ್ ಎಜಂಟ್ ಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೇವಾ ಕೇಂದ್ರಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಬಟವಾಡೆ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು (ಸಣ್ಣ-ವಿಮೆಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ) ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು.

III.19 ಮುಂದುವರಿದಂತೆ, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟು, ವೆಬ್ ಅಗ್ರಿಗೇಟರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಇನ್ಸೂರೆನ್ಸ್ ರೆಪೋಸಿಟರ್ಸ್ ಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಲಾಗಿದ್ದು, ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಮಾ ಪಾಲಿಸಿ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಶೇಖರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಮಾ ಪಾಲಿಸಿಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು.

III.20 ವಿಮಾ ಪಾಲಿಸಿದಾರರ ಹಿತ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೇಲೆ ಅವರ ನಂಬಿಕೆ ವೃದ್ಧಿಗೆ, ವಿಮಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಲೋಕಪಾಲರು (ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಷನ್ ಆಫ್ ಇನ್ಸೂರೆನ್ಸ್ ಒಂಬಡ್ಸಮನ್) ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಮೆ ಮಾಡಿಸಿದ ಗ್ರಾಹಕರು ಎದುರಿಸುವ ತೊಂದರೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಶೀಘ್ರ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅನುಕೂಲ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಮಾ ಪಾಲಿಸಿದಾರರ ಹಿತರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯ ವಿಮಾ ವಲಯದಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಮಾ ಕಂಪನಿಗಳು/ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆದಾರರು ಹೊಂದಿರುವ ಗ್ರಾಹಕರ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

(iii) ಪಿಂಚಣಿ

III.21 ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಿಂಚಣಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಯಾವುದೇ ಕಾಯಿದೆಯಡಿ ನಿಯಂತ್ರಿತವಾಗಿರದ ಇನ್ನಾವುದೇ ಪಿಂಚಣಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು, ಪಿಂಚಣಿ ನಿಧಿ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

ಪ್ರಾಧಿಕಾರ (PFRDA) ವನ್ನು ಪಿ ಎಫ್ ಆರ್ ಡಿ ಎ ಅಧಿನಿಯಮ 2013ರ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು/ಪಿಂಚಣಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪಿಂಚಣಿ ವಲಯದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಕ್ರಮಗಳೆಂದರೆ ವಿತರಣಾ ಜಾಲದ ಮೂಲಕ ಎನ್ ಪಿ ಎಸ್ ನ ವಿಸ್ತರಣೆ , ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ಆದಾಯ ಭದ್ರತೆ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ನಿವೃತ್ತಿ ನಂತರದ ಯೋಜನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವಿಕೆ. ಚಂದಾದಾರರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರಿಗೆ ಎನ್ ಪಿ ಎಸ್ ಅನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಳಸಲು ಅನುವಾಗುವಂತೆ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ಕೊಡುವುದು.

ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

III.22 ಪ್ರಸ್ತುತವಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಮಾದರಿಯು ಈಗಿನ ಗ್ರಾಹಕರುಗಳಿಗೆ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬಹುದಾದರೂ ನಾನಾ ವಿಭಿನ್ನ ಸಣ್ಣ ವಲಯಗಳಿಗೆ ಸೇವೆ ನೀಡಲು ವಿಶೇಷವಾದ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಅದರಂತೆ , ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ 2015 ರಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಹಣಕಾಸು ಬ್ಯಾಂಕ್ (SFBs) ಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪಾವತಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಗೆ (payment banks) ವಿಶೇಷ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಪರವಾನಗಿ (license)ಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಇವುಗಳ ಬಳಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜಾಲವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ 2017 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್, ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ನೈಜ ಸೌಲಭ್ಯದಾರರನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು, ನಕಲಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಲು ಹಾಗೂ ವಂಚನೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸೋರಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಖಚಿತ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ಜನವರಿ 01, 2013 ರಲ್ಲಿ ನೇರ ಸೌಲಭ್ಯ ವರ್ಗಾವಣೆ (DBTs) ಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಈ ನೇರ ಸೌಲಭ್ಯ ವರ್ಗಾವಣೆಯನ್ನು ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ , ವಿಧ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನ, ಮಹಿಳಾ ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 27 ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ 43 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ನಂತರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ 78 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. 2014 ರಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಇದನ್ನು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. 7 ಹೊಸ ವಿಧ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಉದ್ಯೋಗ ಖಾತರಿ ಅಧಿ ನಿಯಮ (MGNREGA) ವನ್ನು, ಆಧಾರ್ ಅನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿನೋಂದಣಿ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ 300 ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಡಿ ಬಿ ಟಿ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ತರಲಾಗಿದೆ.

III.23 ಜನ್ ಧನ್ ಖಾತೆಗಳು, ಆಧಾರ್ ಜೈವಿಕ ಗುರುತು ಪತ್ರ, ಮತ್ತು ಮೊಬೈಲ್ (JAM) ಡಿ ಬಿ ಟಿ ಅನ್ನು ರಾಜ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಲ್ಯಾಣ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲೂ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿವೆ. ಡಿ ಬಿ ಟಿ ಯು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಜನರಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲ್ಪಡುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಕ್ಷಮತೆ, ಫಲಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಪಾರದರ್ಶಕತೆ ಮತ್ತು ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತಂದಿದೆ.

ಮೂಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಬಲವರ್ಧನೆ

III.24 ಸಂಸ್ಥೆ/ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಪಾವತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಲು ಮತ್ತು ಪರಿಚಯಿಸಲು ಪಾವತಿ ಮತ್ತು ಇತ್ಯರ್ಥ ಅಧಿನಿಯಮ (Payment and Settlement Systems Act, 2007) ರ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ಅನುಮತಿ ಪಡೆಯುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಅಧಿಕ ಮೌಲ್ಯದ ಪಾವತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (RTGS) ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಮೌಲ್ಯದ ಪಾವತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (NEFT) ಗಳು ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದು, ಇತರೇ ಸಣ್ಣ ಪಾವತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ(ಸಿ ಟಿ ಎಸ್, ಎ ಇ ಪಿ ಎಸ್, ಎನ್ ಎ ಸಿ ಎಚ್, ಯು ಪಿ ಐ, ಐ ಎಂ ಪಿ ಎಸ್ ಮುಂತಾದವುಗಳು) ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಾವತಿ ನಿಗಮ (NPCI) ದಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸಣ್ಣ ಪಾವತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಬಹಳಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಡಿಜಿಟಲ್ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಬಹಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ.

III.25 ನಕಲಿ ಮತ್ತು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರದೇ ಇರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಲು, ಜೈವಿಕ ಗುರುತು ಪತ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಜೋಡಿಸಿದ ಆಧಾರ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಭಾರತೀಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುರುತು ಪ್ರಾಧಿಕಾರವನ್ನು (UIDAI) ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಧಿಕಾರವು 120 ಕೋಟಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಧಾರ್ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಭಾರತೀಯ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೂ ನೀಡಿದೆ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದ ನೇರ ಸೌಲಭ್ಯ ವರ್ಗಾವಣೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿ, ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಕು ಖಾತೆಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿ, ಭಾರತದ ಬಡ ಸೌಲಭ್ಯದಾರರ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

III.26 ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಾಲ ದಾಖಲೆ ಕಚೇರಿ (PCR) ಗಳು, ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಸಾಲ ಮೊತ್ತ ಮತ್ತು ಬಡ್ಡಿ ದರ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಮಾನದಂಡವನ್ನು ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ರೂಪಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ ಹಾಗೂ ಸಂಭಾವ್ಯ ನಷ್ಟದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ, ಅಂತಹ ನಷ್ಟವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸರಿತೂಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ, ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮೀಸಲು ಇಡುವುದಕ್ಕೆ; ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ನಿಯಂತ್ರಕರ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡದ ಆಸ್ತಿಗಳು ಎಂದರೆ ಅನುತ್ಪಾದಕ ಆಸ್ತಿಗಳು + ಪುನರಚಿತ ಸಾಲಗಳು + ತುಲನ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ತೊಡೆದು ಹಾಕಿದ ಆಸ್ತಿಗಳ (stressed assets) ಮರು ರಚನೆಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

III.27 ಎಂ ಎಸ್ ಎಂ ಇ ಗಳಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ವಿಳಂಬ ಪಾವತಿ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು, ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಬರಬೇಕಾದ ಮೊತ್ತಕ್ಕೆ ರಿಯಾಯಿತಿ ನೀಡಿ ಬಾಕಿ ಮೊತ್ತ ಪಡೆಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (TReDS) ಅನ್ನು ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಿದೆ. ಇದು Electronic Bill Factoring Exchange (ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನದ ಮೂಲಕ ಮೂರನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ರಿಯಾಯಿತಿ ದರದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲುಗಳ ಮಾರಾಟ ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮೊತ್ತವನ್ನು ರಿಯಾಯಿತಿ ದರದಲ್ಲಿ ಮೂರನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ತಕ್ಷಣವೇ ಪಡೆಯುವುದು) ಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ, ಇದು ಬಿಲ್ಲುಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನದ ಮೂಲಕ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಎಂ ಎಸ್ ಎಂ ಇ ಬಿಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹರಾಜು ಹಾಕುವುದರ ಮೂಲಕ ಎಂ ಎಸ್ ಎಂ ಇ ಗಳು ತಮಗೆ ಬರಬೇಕಾದ ಮೊತ್ತವನ್ನು ವಿಳಂಬವಿಲ್ಲದೆ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ . 50 ಕೋಟಿ ರೂಗಳಿಗೂ ಮೀರಿ ವ್ಯವಹಾರವಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಕಂಪನಿಗಳೂ TReDS ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ನೋಂದಣಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಆದೇಶಿಸಿದೆ.

ಕಟ್ಟು ಕಡೆಯ ಗ್ರಾಹಕನಿಗೂ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ಕಲ್ಪಿಸುವಿಕೆ

III.28 ಇಂತಹವರನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಲು ಇರುವ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರತಿನಿಧಿ/ವ್ಯಾಪಾರ ಸೌಲಭ್ಯದಾತರನ್ನು (2006) ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಗೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ, ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಸಂವಹನ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಆಧಾರಿತ ಪರಿಹಾರದ ಮೂಲಕ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 2018 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಅಂಚೆ ಪಾವತಿ ಬ್ಯಾಂಕ್ (India Post Payments Bank) ನ ಪ್ರಾರಂಭವು ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಅಂಚೆ ಇಲಾಖೆಯ 1.55 ಲಕ್ಷ ಅಂಚೆ ಕಚೇರಿಗಳ ಬೃಹತ್ ಜಾಲ ಮತ್ತು 3 ಲಕ್ಷ ಅಂಚೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿ (postman)ಗಳ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಂಚೆ ಸಹಾಯಕರ (grameena dak sevaks) ಸೇವಾ ಲಭ್ಯತೆಯಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವಿಕೆ

III.29 ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ (FLCs) ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಗ್ರಾಮೀಣ ಶಾಖೆಗಳ ಮೂಲಕ ದೇಶವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಏಕ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತಾ ಸಪ್ತಾಹವನ್ನು ಆಚರಿಸಲು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಬ್ಲಾಕ್ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತಾ

ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಸಮುದಾಯವು ಭಾಗವಹಿಸಿ, ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಿಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಂಡಳಿ (NCERT) ಯ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ, ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭಗೊಂಡಿದೆ. ಮುಂದುವರಿದಂತೆ, ಆರ್ಥಿಕ ವಲಯದ , ಭಾ.ರಿ. ಬ್ಯಾಂಕ್, ಸೆಬಿ, ಐ ಆರ್ ಡಿ ಎ ಐ ಮತ್ತು ಪಿ ಎಫ್ ಆರ್ ಡಿ ಎ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಆರ್ಥಿಕ ವಲಯದ ನಿಯಂತ್ರಕರು, ಹಣಕಾಸು ಶಿಕ್ಷಣ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು (NCFE) ಕಂಪನಿಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ 2013 ರ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ, ವಿಭಾಗ (8)ರ ಕಂಪನಿಯಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು, ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಮೂಲ ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಾರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ

III.30 ದೂರು ನಿವಾರಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಲು, ಇತರೇ ಕ್ರಮಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಭಾ.ರಿ.ಬ್ಯಾಂಕ್, ಐ ಆರ್ ಡಿ ಎ ಐ ಮತ್ತು ಪಿ ಎಫ್ ಆರ್ ಡಿ ಎ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಲೋಕಪಾಲರ ಯೋಜನೆ ಎಂಬ ಸೂಕ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ, ಸೆಬಿ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಸೆಬಿ ದೂರು ನಿವಾರಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (SCORES) ಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದೆ.

ಸವಾಲುಗಳು

III.31 ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯನ್ನು ಸಶಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ನಾನಾ ಪಾಲುದಾರರು ಹಲವಾರು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಉಪಯೋಗ ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರ ಸ್ವರೂಪದ ಲೋಪಗಳಿದ್ದು, ಅಗತ್ಯ ಸಮನ್ವಯ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ನಿಗಾ ವಹಿಸುವಿಕೆ ಮೂಲಕ ಈ ಲೋಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನೀತಿ ರೂಪಕರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

1. ಮೂಲಭೂತ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಲಭ್ಯತೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಇಲ್ಲದಿರುವುದು: ತೀರ ಹಿಂದುಳಿದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಹಿಮಾಲಯ ಮತ್ತು ಈಶಾನ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅತಿ ದೂರದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸೀಮಿತ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯ, ಸೀಮಿತ ಸಾರಿಗೆ ಸೌಲಭ್ಯ, ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಕೊರತೆ, ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಹಕರು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

2. ಸಂಪರ್ಕ ಕೊರತೆ: ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ, ದೇಶದ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸಂಪರ್ಕ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿನ ಜನರು ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಈ ಮೂಲಕ ಡಿಜಿಟಲ್ ಸೇವೆಗಳು ಇಬ್ಬಾಗವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಲಭ್ಯ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಅಲಭ್ಯ.

3. ಅನುಕೂಲತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಗತ್ಯ: ಸುದೀರ್ಘ ಮತ್ತು ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರ ಕಾರ್ಯ ವಿಧಾನವು ಪ್ರಸ್ತುತವಿರುವ ಗ್ರಾಹಕರು ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಿರ ಆದಾಯವಿಲ್ಲದ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಉದ್ಯೋಗದಿಂದ ನಿಖರವಾದ ಹಣದ ಹರಿವು ಇಲ್ಲದ ಗ್ರಾಹಕರ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸದ ಹಾಗೂ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆ ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುತ್ತವೆ.

4. ಸಾಮಾಜಿಕ-ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಡೆ ತಡೆಗಳು: ಹಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಮೌಲ್ಯಾಧಾರಿತ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಇರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಂಗಡಗಳ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಔಪಚಾರಿಕ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಳ್ಳೆ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕುವುದನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈಗಲೂ ಹಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರು, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾರಣದಿಂದ, ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಯನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪಡೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

5. ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬಳಕೆ: ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಅಭಿಯಾನದಿಂದ, ಅತಿ ಸಣ್ಣ ವಿಮೆ ಮತ್ತು ಪಿಂಚಣಿ ಸೇರಿದಂತೆ ಕನಿಷ್ಠ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾದರೂ, ಈ ಖಾತೆಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಿಂದ ಗ್ರಾಹಕರು ತತ್ಸಂಬಂಧ ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರು ಅಗತ್ಯ ಸಮತೋಲನ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಕುಸಿಯದೇ ಇರಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ, ಕೌಶಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವಿಕೆ, ಡಿಜಿಟಲ್ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಪರಿಸರ ಸ್ನೇಹಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾದ ಸರ್ಕಾರಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಮೂಲಭೂತ ವರ್ಗಾವಣೆಯ ಡಿಜಿಟಲೀಕರಣ, ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಹೆಚ್ಚಳ, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ತರಣೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಬಲಿಷ್ಠ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕು.

6. ಪಾವತಿ ಮೂಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳು: ಪ್ರಸ್ತುತ, ಪ್ರಮುಖ ಸಣ್ಣ ಪಾವತಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಾದ CTS, AEPS, NACH, UPI, IMPS ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಾವತಿಗಳ ನಿಗಮ (NPCI) ಒಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ, ಖಾಸಗಿ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿ ಸಮೂಹ ಪ್ರವರ್ತಿಸಿರುವ ವಿಭಾಗ (8) ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ.

IV ಕಾರ್ಯತಂತ್ರ ಉದ್ದೇಶಗಳು

ಚಿತ್ರ IV.1- ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯ ತಂತ್ರ ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭಗಳು

ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆ ನೀಡುವ ಪಾಲುದಾರರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ
ಬೆಂಬಲ ನೀಡಲು, ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಸುರಕ್ಷಿತ ಮತ್ತು
ಪಾರದರ್ಶಕ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದ ಹಣಕಾಸು
ಸೌಲಭ್ಯಗಳ ಲಭ್ಯತೆ, ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿಕೆ

ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ವರಿಗೂ
ಅವಕಾಶ

ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಗುಚ್ಛವನ್ನು
ಒದಗಿಸುವಿಕೆ

ಜೀವನೋಪಾಯ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯ
ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅವಕಾಶ

ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ

ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ದೂರು
ನಿವಾರಣೆ

ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಸಮನ್ವಯ

ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ನೀಡುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಸಶಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಬಹು
ಪಾಲುದಾರರ ಭಾಗವಹಿಸುವಿಕೆ ನೀತಿ

ಕನಿಷ್ಠ ಔಪಚಾರಿಕ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಲಭ್ಯತೆ ಖಚಿತ ಪಡಿಸುವ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದರೆ ಭಾರತವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿತ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಜೋಡಿಯನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರತಿ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ, ಯೋಜನಾ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಾಧನೆ ಮೈಲಿಗಲ್ಲನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

IV.1 ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ವರಿಗೂ ಅವಕಾಶ

ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಿಯೂ, ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಬಹುದಾದ 5 ಕಿ.ಮೀ ದೂರದ ಪರಿಧಿಯ ಒಳಗೆ ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸುಲಭವಾದ ಮತ್ತು ತಡೆ ರಹಿತ ಡಿಜಿಟಲ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಹಕರನ್ನು ಸೇವಾನೀಡಿಕೆದಾರರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಹುದು ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಗದ ಬಳಕೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಪರಿಸರ ಸ್ನೇಹಿಯಾಗಬೇಕು.

ಜನರತ್ತ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ನಡೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ವರಿಗೂ ಅವಕಾಶ ನೀಡುವುದು ಯಶಸ್ವಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಕಾರ್ಯ ತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಅಡಿಪಾಯವಾಗಿದೆ. ಕಳೆದ ಐದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ 2014 ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲಾದ ಪಿ ಎಂ ಜಿ ಡಿ ವೈ ಯೋಜನೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ, ಸೌಲಭ್ಯ ಲಭ್ಯತಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾರೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿಯಾಗಿದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ, ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ದುರ್ಗಮ ಪ್ರದೇಶ, ಎಡ ತೀವ್ರಗಾಮಿ ಬಾಧಿತ ಪ್ರದೇಶ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಜಿಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶ ಸೇರಿದಂತೆ ಹಲವು ದುರ್ಗಮ ಪ್ರದೇಶಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದು, ಇಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸೌಲಭ್ಯ ಲಭ್ಯತಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಗೊಳಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ.

ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳು

ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ವರಿಗೂ ಅವಕಾಶ ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶದ ಈಡೇರಿಕೆಗಾಗಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಯಾವುದೇ ಅಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ಸಣ್ಣ ಕೇಂದ್ರ ಗಳು ಮತ್ತು ಮಾರಾಟಗಾರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹಕ ಸಂಪರ್ಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಬಲಿಷ್ಠ ಮತ್ತು ದಕ್ಷ ಡಿಜಿಟಲ್ ಜಾಲದ ಪೂರೈಕೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯ. ಡಿಜಿಟಲ್ ಮೂಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು, ಇತರೆ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್‌ಗೇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾದ ಗೊಬ್ಬರದ ಅಂಗಡಿ, ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಿ ನಿಖಾಯಗಳು/ಪಂಚಾಯತ್, ನ್ಯಾಯ ಬೆಲೆ ಅಂಗಡಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೇವಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟ ಬ್ಯಾಂಕು(ಪಾವತಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಹಣಕಾಸು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಎಂದರೆ Payments Bank ಮತ್ತು Small Finance Bank) ಗಳಿಗೆ ಗ್ರಾಹಕರುಗಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಸೇವೆಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷತೆ ಮತ್ತು ಪಾರದರ್ಶಕತೆ ತರುವ ಸಲುವಾಗಿ ಒದಗಿಸಬೇಕು.

ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳು

- **2020 ರ ಮಾರ್ಚ್** ತಿಂಗಳ ಒಳಗೆ, ಬೆಟ್ಟದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಿಯ 500 ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ 5 ವಾಣಿಜ್ಯ ಕಿ.ಮೀ.ಪರಿಧಿಯ ಒಳಗೆ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಲು , ಅನುಸೂಚಿತ ವಾಣಿಜ್ಯ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು/ ಪಾವತಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು/ಸಣ್ಣ ಹಣಕಾಸು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ನಡೆ ಜನರತ್ತವಿದ್ದು ಸಣ್ಣ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ತೆರೆಯತಕ್ಕದ್ದು.
- ಪರಿಸರ ಸ್ನೇಹಿ ನಾನಾ ಡಿಜಿಟಲ್ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ II ರಿಂದ VI ನೇ ಹಂತದ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಬೇಕು ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯವು ಕಡಿಮೆ ನಗದು ಬಳಕೆ ಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅಗತ್ಯ ಮೂಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು **2022 ರ ಮಾರ್ಚ್** ತಿಂಗಳ ಒಳಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು
- ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರು ಮೊಬೈಲ್ ಆಪ್ ಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ನವೀನ ವಿಧಾನವಾದ ವರ್ಚುವಲ್ ಮಾಧ್ಯಮ ಬಳಸಲು ಹಣಕಾಸು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಬಳಸಲು ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆ ದಾರರಿಗೆ ಉತ್ತೇಜಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ವಯಸ್ಕನೂ **ಮಾರ್ಚ್ 2024** ರ ಒಳಗೆ ಮೊಬೈಲ್ ಬಳಸಿ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಿಕೆದಾರರನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುವಂತಾಗಬೇಕು

- **ಮಾರ್ಚ್ 2024** ರ ಒಳಗೆ ಡಿಜಿಟಲ್ ಮತ್ತು ಸಮೃದ್ಧಿ ಆಧಾರಿತ ಆಪ್ ಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುವಂತಾಗಬೇಕು.

IV.2 ಕನಿಷ್ಠ ಸೇವಾ ಗುಚ್ಛವನ್ನು ಒದಗಿಸುವಿಕೆ

ಕನಿಷ್ಠ ಸೇವಾ ಉಳಿತಾಯ ಖಾತೆ , ಸಾಲ, ಸಣ್ಣ ಜೀವ ವಿಮೆ ಮತ್ತು ಜೀವ ವಿಮೇತರ ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನ, ಪಿಂಚಣಿ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ತ ಹೂಡಿಕೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳೂ ಸೇರಿರುವ ಕನಿಷ್ಠ ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ಗುಚ್ಛವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಚ್ಛಿಸುವ ಅರ್ಹ ವಯಸ್ಕರಿಗೂ ನೀಡತಕ್ಕದ್ದು.

ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಗಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಿಷನ್, ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಪಿಎಂಜೆಡಿವೈ ಪ್ರತಿ ವಯಸ್ಕರಿಗೆ ಹಣಕಾಸಿನ ಸೇವೆಗಳ ಕನಿಷ್ಠ ಸೇವಾ ಗುಚ್ಛ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಮೂಲಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ, ಪಿಎಂಜೆಡಿವೈ ಖಾತೆದಾರರಿಗೆ ವಿಮೆ, ಪಿಂಚಣಿ ಮತ್ತು ಸಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಇನ್ನೂ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಶಿಫಾರಸ್ಸು

ಕನಿಷ್ಠ ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ಗುಚ್ಛದ ನೀಡಿಕೆಯ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದರೆ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿದ ಹಣಕಾಸು ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ನೀಡಬೇಕು ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಆರ್ಥಿಕ-ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಬಿ ಸಿ ಜಾಲದ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಹಕರುಗಳಿಗೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ತಲುಪಿಸಬೇಕು. ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ತಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವರ್ಧನೆಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿ, ಅವರುಗಳು ಜೀವ ವಿಮೆ, ಜೀವ ವಿಮೇತರ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಪಿಂಚಣಿ ಮತ್ತು ಮ್ಯೂಚುಯಲ್ ನಿಧಿ ಮುಂತಾದ ಬಹಳಷ್ಟು ಹಣಕಾಸು ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳು

- PMJDY ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರತಿ ಅರ್ಹ ಮತ್ತು ಇಚ್ಛಿಸಿದ ವಯಸ್ಕ (ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಸೇರಿದ ಯುವ ವಯಸ್ಕರೂ ಸೇರಿದಂತೆ)ರನ್ನು ವಿಮಾ ಯೋಜನೆ (PMJJBY, PMSBY ಮುಂತಾದವು) , ಪಿಂಚಣಿ ಯೋಜನೆ (NPS, APY ಮುಂತಾದವುಗಳು) ಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ **ಮಾರ್ಚ್ 2020 ರ ಒಳಗೆ** ದಾಖಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು
- ಬಿ ಸಿ ಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವರ್ಧನೆಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಪಾಲಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮಾಡಬೇಕು ಅಥವಾ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ **2020 ರ ಮಾರ್ಚ್ ರ ಒಳಗೆ** ಮಾಡಬೇಕು.
- ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಾಲ ದಾಖಲೆ ಕಚೇರಿ (PCR) ಗಳು **ಮಾರ್ಚ್ 2022 ರ ಒಳಗೆ** ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಬೇಕು ಮತ್ತು ಈ ಮೂಲಕ ಅಂಗೀಕೃತ ಸಾಲ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಸಾಲ ಪಡೆಯ ಬಯಸುವ ಎಲ್ಲಾ ನಾಗರಿಕರ ಸಾಲ ಅರ್ಜಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವಂತಾಗಬೇಕು

IV.3 ಜೀವನೋಪಾಯಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡೆಯುವಿಕೆ

ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿರುವ ಅರ್ಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಯಾವುದೇ ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸ್ತುತವಿರುವ ಸರ್ಕಾರಿ ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡತಕ್ಕದ್ದು. ಇದರಿಂದ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕೌಶಲ್ಯತೆಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಸೂಕ್ತ ಆರ್ಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಆದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಸೃಷ್ಟಿಯು, ಜನರು ಬಡತನದ ಮುಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಬರಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದೆಂದು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಏಜೆನ್ಸಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸೂಕ್ತ ಸಹಯೋಗ ಮತ್ತು ಒಟ್ಟಾರೆ ಪ್ರಯತ್ನವಿರತಕ್ಕದ್ದು ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ವಲಯಕ್ಕೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಿರುವ ಸರ್ಕಾರಿ ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಅಭಿಯಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಅಗತ್ಯ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡತಕ್ಕದ್ದು.

ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳು

ಜೀವನೋಪಾಯ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡೆಯುವುದನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹಲವು ಮಜಲಿನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಅಭಿಯಾನ (National Rural Livelihoods Mission (NRLM)); ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಗರ ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಅಭಿಯಾನ (National Urban Livelihoods Mission (NULM)) ಮತ್ತು ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ (PMKVY) ಮತ್ತು ಇತರೆ ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಸಮಗ್ರ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಔಪಚಾರಿಕ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡತಕ್ಕದ್ದು ಮತ್ತು ಮಾಹಿತಿ ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಹಯೋಗ ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕು.

ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳು

- RSETIs, NRLM, NULM, PMKVY ಮೂಲಕ ಪ್ರಸ್ತುತ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಸಂಬಂಧ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ, ಖಾತೆ ತೆರೆಯುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೀಡತಕ್ಕದ್ದು. ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಆಂಶಿಕ ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಖಾತೆ ಹೊಂದಿರುವ ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ಯುವಕರು ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೇಂದ್ರ/ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಅಭಿಯಾನ ಕೇಂದ್ರಗಳೊಡನೆ **2020 ರ ಮಾರ್ಚ್ ಒಳಗೆ** ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು.
- ಹೊಸದಾಗಿ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿರುವ ಸ್ವಸಹಾಯ ಗುಂಪು/ಅತಿ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಮಾಜ/ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು/ಸರ್ಕಾರೇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇಂತಹವರಿಗೆ ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ, ನಿರ್ವಹಣಾ ಕುಶಲತೆ, ಸಾಲ ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸಂಪರ್ಕದ ಅಗತ್ಯತೆ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಭಿಯಾನ **ಮಾರ್ಚ್ 2022 ರ ಒಳಗೆ** ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

IV.4 ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ

ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಲಯದ ಜನರನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಇವುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ (ಉದಾ:ಮಕ್ಕಳು, ಯುವ ವಯಸ್ಕರು, ಮಹಿಳೆಯರು, ಹೊಸ ಕೆಲಸಗಾರರು/ಉದ್ಯೋಗಾರರು, ಕುಟುಂಬಸ್ಥರು, ನಿವೃತ್ತಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವರು, ನಿವೃತ್ತಿಯಾದವರು ಮುಂತಾದವರು). ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ದೃಶ್ಯ/ಶ್ರವಣ ಮಾಧ್ಯಮ/ಕಿರು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮೂಲಕ ವಿವರಣೆ ನೀಡಬೇಕು. ಈ ಸಾಧನಗಳು ಹೊಸ ಪ್ರವೇಶಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಗೆ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ, ಭಾರಿ.ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮತ್ತು ಇತರೆ ಪಾಲುದಾರರು ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೇವಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕು ಖಾತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಳವಾಗಿದೆ. ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆಯು, ಗ್ರಾಹಕರು ತಮ್ಮ ಖಾತೆಗಳನ್ನು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಬಳಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಹಣಕಾಸಿನ ಯೋಗ ಕ್ಷೇಮ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ, ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಮುಂದಾಳತ್ವದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ನಂತರದಲ್ಲಿ, ಬಹು ಪಾಲುದಾರರ ಸಹಯೋಗದೊಡನೆ, ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ನಾನಾ ಗುಂಪಿನ ಜನರಿಗೆ ಇದನ್ನು ತಲುಪಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳು

ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣವು ರೋಚಕ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅಡಿಪಾಯ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕು. ಈಗಿರುವ SLBC/DCC/DLRCಗೆ ಒತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು ಮತ್ತು ಭಾರಿ.ಬ್ಯಾಂಕ್, ನಬಾರ್ಡ್, NRLM ಸಂಪನ್ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಸರ್ಕಾರೀತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಪಂಚಾಯತಿಗಳು, ಸ್ವಸಹಾಯ ಗುಂಪು, ರೈತ ಮಂಡಳಿ ಮುಂತಾದವರ ಸಮನ್ವಿತಿಯಲ್ಲಿ, ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ತಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು.

ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳು

- ದೃಶ್ಯ/ಶ್ರವಣ ಮಾಧ್ಯಮ/ಕಿರು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಂತಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಪ್ರಚಾರ ಸಾಮಗ್ರಿ ಯನ್ನು ಹಣಕಾಸು ಶಿಕ್ಷಣ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕೇಂದ್ರ (NSFE) ದ ಮೂಲಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಬೇಕು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಲಯದ ಜನರನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಎಂದರೆ ಮಕ್ಕಳು, ಯುವ ವಯಸ್ಕರು, ಮಹಿಳೆಯರು, ಹೊಸ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರು/ಉದ್ಯೋಮದಾರರು, ಹಿರಿಯ ನಾಗರಿಕರು ಹಾಗೂ ಮುಂತಾದವರು. ಇದನ್ನು **2021 ರ ಮಾರ್ಚ್ ಒಳಗೆ** ರೂಪಿಸಬೇಕು.
- ಸಾಕ್ಷರತೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಯನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಗ್ರಾಹಕರು ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಡಿಜಿಟಲ್ ಮಾಹಿತಿ ಕೋಶ, ಮೊಬೈಲ್ ಅಪ್ಲಿಕೇಶನ್ ಮುಂತಾದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು, **2019-24 ರ** ಕಾರ್ಯ ತಂತ್ರ ಅವಧಿಯ ಒಳಗೆ ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರು.
- **2024 ರ ಮಾರ್ಚ್ ಒಳಗೆ** ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತಾ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರತಿ ಬ್ಲಾಕ್ ನಲ್ಲೂ ತೆರೆದು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು.

IV.5 ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ದೂರು ನಿವಾರಣೆ

ದೂರುಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇರುವ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಗ್ರಾಹಕರ ಜೈವಿಕ ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಜನಾಂಗೀಯ ಮಾಹಿತಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಬಂಧ ಸಾಕಷ್ಟು ಸುರಕ್ಷಾ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಗ್ರಾಹಕರ ಖಾಸಗಿತನವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಔಪಚಾರಿಕ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಗ್ರಾಹಕರು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು cloning, hacking, phishing, vishing, SMISHing, pharming, malware ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಡಿಜಿಟಲ್ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳಲ್ಲಿ ನಷ್ಟ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠ ಸುರಕ್ಷಾ ಕ್ರಮ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ದತ್ತಾಂಶ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಮಾಹಿತಿ/ಸೈಬರ್ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಹೊಸ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತರಬೇಕು.

ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳು

ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಉಳಿತಾಯ ಮಾಡುವವರಿಂದ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಉದ್ದಿಮೆದಾರರಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ವಾಹಕವಾಗಿ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಮೂಲಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ, ಬಲಿಷ್ಠ ದೂರು ನಿವಾರಣಾ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು. ಆಂತರಿಕ ಲೆಕ್ಕ ಪರಿಶೋಧನೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು, ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಇರುವ ಗ್ರಾಹಕ ದೂರು ನಿವಾರಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಗುಣಮಟ್ಟ ಅಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದರೆ ಆಂತರಿಕ ಲೋಕಪಾಲ ಯೋಜನೆ ಹೊಂದಬೇಕು.

ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳು.

- ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಮತ್ತು ಸಕಾಲಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಾಗಿ ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರ ಆಂತರಿಕ ದೂರು ನಿವಾರಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು **ಮಾರ್ಚ್ 2020 ರ ಒಳಗೆ** ಬಲಪಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು
- ಹಣಕಾಸು ವಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೂರುಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ, ದೂರು ಅರ್ಜಿ ಯಾವ ಹಂತದಲ್ಲಿದೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ, ಎಲ್ಲಾ ಸಹಭಾಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸಶಕ್ತ ದೂರು ನಿವಾರಣಾ ಪೋರ್ಟಲ್/ಮೊಬೈಲ್ ಅಪ್ಲಿಕೇಶನ್ ಅನ್ನು **ಮಾರ್ಚ್ 2021 ರ ಒಳಗೆ** ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು
- ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್, ಭದ್ರತಾ ಪತ್ರಗಳು, ವಿಮೆ ಮತ್ತು ಪಿಂಚಣಿ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದೂರು ನಿವಾರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ನೀಡಲು, ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಒಂದೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶುಲ್ಕ ರಹಿತ ಸಹಾಯವಾಣಿಯನ್ನು **ಮಾರ್ಚ್ 2022 ರ ಒಳಗೆ** ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು
- ಗ್ರಾಹಕ ದೂರು ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ, ಆಂತರ-ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಮನ್ವಯತೆ ಸಾಧನೆಗೆ ಒಂದು ಪೋರ್ಟಲ್ ಅನ್ನು **2022 ರ ಮಾರ್ಚ್ ಒಳಗೆ** ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

IV.6 ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಸಮನ್ವಯತೆ

ಗ್ರಾಹಕರು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ನಿರಂತರ ಪಡೆಯುವುದನ್ನು ಖಚಿತ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ಪ್ರಮುಖ ಸಹಭಾಗಿದಾರರು ಎಂದರೆ ಸರ್ಕಾರ, ನಿಯಂತ್ರಕರು, ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರು, ದೂರಸಂಪರ್ಕ ಸೇವಾ ನಿಯಂತ್ರಕರು, ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು -ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಹಾಗೂ ನಿರಂತರ ಸಮನ್ವಯತೆಯು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಕಟ್ಟು ಕಡೆಯ ಗ್ರಾಹಕನಿಗೆ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಈ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದ್ದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಎಂದರೆ ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವೃದ್ಧಿ, ಗ್ರಾಮ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಸ್ನೇಹಿ ಪಾವತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಫಲವನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ, ಡಿಜಿಟಲ್ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಪೂರೈಸಲು ಮತ್ತು ಬಳಸಲು ಗಮನ ನೀಡಬೇಕು.

ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ಬಹಳಷ್ಟು ದೂರವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಸಮನ್ವಯದ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದಂತೆ, ದೂರ ಸಂಪರ್ಕ ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರು ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು- ತಂತ್ರಜ್ಞ ಕಂಪನಿಗಳು ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಾಧಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾಲುದಾರರಾಗಿ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುವ ಮೂಲಕ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯು ಬ್ಯಾಂಕ್ ನೇತೃತ್ವ ಮಾದರಿಯಿಂದ ಬಹು ಸಹ ಪಾಲುದಾರಿಕೆ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆದಿದೆ.

ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳು

ಭಾರತದ ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ವೈವಿಧ್ಯತೆಯು, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ನಾನಾ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಈಡೇರಿಕೆಗಾಗಿ, ನೀತಿ ರೂಪಕರು ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ನಾನಾ ಸಹ ಭಾಗೀದಾರರ ನಡುವೆ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ SLBC/ ಡಿಸಿಸಿ/ BLBC ವೇದಿಕೆಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸದಸ್ಯರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ವೇದಿಕೆಗಳನ್ನು ಗರಿಷ್ಠ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಣ್ಣ ವೇದಿಕೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ, ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ನೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವಿಕೆ.

ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳು

- ಸರ್ಕಾರ/ನಿಯಂತ್ರಕರು/ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರು/ ಸಮಾಜ ಮುಂತಾದವುಗಳವು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಅನುವಾಗಲು, ಪ್ರತೀ ಸಹಭಾಗಿಯ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 2019 ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಯೋಜನೆಯು 50 ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, SLBC ಗಳು, ಮುಂದಿನ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು, ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ NSFI ಅವಧಿ (2019-24) ರ ಒಳಗೆ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಬೇಕು
- ಸ್ಥಳೀಯ ಮಾಹಿತಿ ಆಧಾರಿತ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಂದಿಗೆ , ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಈಶಾನ್ಯ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಎಡ ಪಂಥೀಯರಿಂದ ಪೀಡಿತ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಒತ್ತು ನೀಡಿ, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿಗಾ ವಹಿಸಲು, ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು, ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿಗಾ ವಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಳಕೆ ಮಾಡಲು ಸೂಕ್ತ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕು. ನಿಗಾ ಚೌಕಟ್ಟು ಮತ್ತು GIS dashboard ಅನ್ನು **ಮಾರ್ಚ್ 2022ರ ಒಳಗೆ** ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಬೇಕು.

V. ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳು

ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿ ರಚನಾತ್ಮಕ /ಕಾರ್ಯತಂತ್ರ ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಜನೆ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದೆ.

V.1 ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆ ಪಡೆಯಲು ಸರ್ವರಿಗೂ ಅವಕಾಶ

- ಬ್ಯಾಂಕು ಶಾಖೆಗಳು, ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರತಿನಿಧಿ , ಸಣ್ಣ ಎ ಟಿ ಎಂ ಯಂತ್ರ ಮತ್ತು ಮಾರಾಟ ಉಜ್ಜು ಯಂತ್ರಗಳ ಉತ್ತಮ ಜಾಲದ ಮೂಲಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಡಿಜಿಟಲ್ ಮೂಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಗ್ರಾಹಕರು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಡಿಜಿಟಲ್ ಮೂಲಕ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅಗತ್ಯ ಮೂಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ನಾನಾ ಸಹಭಾಗಿಗಳ ಸಮನ್ವಯತೆಯ ಮೂಲಕ ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕು.
- ಡಿಜಿಟಲ್ ಪಾವತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಲು ಮತ್ತು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಉತ್ತೇಜಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಜನರನ್ನು ಔಪಚಾರಿಕ ಹಣಕಾಸು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಳಗೆ ತರಬೇಕು. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಹಕಾರಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಪಾವತಿ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಸಣ್ಣ ಹಣಕಾಸು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ಮತ್ತು ಇತರ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್‌ಗೇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾದ ಸ್ಥಳೀಯ ನಿಖಾಯಿಗಳು, ಪಂಚಾಯತಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೇವಾ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಮತ್ತು ಪಾರದರ್ಶಕವಾಗಿರುವ ಡಿಜಿಟಲ್ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸಬೇಕು.
- ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಸಂಭಾವನೆ , ನಗದು ಆಧಾರಿತ ಸಹ ಭದ್ರತೆ ಅಗತ್ಯತೆ, ನಗದು ನಿರ್ವಹಣೆಯಂತಹ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮತ್ತು ನಗದು ಸಾಗಣೆಗೆ ವಿಮೆ ಅಲಭ್ಯತೆಯಿಂದ ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸುಲಲಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಸಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಬಗೆಹರಿಸಬೇಕು.

V.2 ಕನಿಷ್ಠ ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ಗುಚ್ಛದ ನೀಡಿಕೆ

- ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತವಿರುವ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಮರ್ಶಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹಕರನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಣಕಾಸು ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕು ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಬೇಕು.
- ಆರ್ಥಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ವಿತರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು.
- ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಪ್ರಮಾಣೀಕೃತ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವರ್ಧನೆ ಮಾಡಲು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅವರು ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರೇಣಿಯ ಹಣಕಾಸು ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ವಿತರಿಸಲು ಅನುವಾಗುತ್ತದೆ.

V.3 ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ

- ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಅಭಿಯಾನ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಗರ ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗ ಅಭಿಯಾನ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ಮತ್ತಷ್ಟು ಆಳವಾಗಿ ಬೇರು ಊರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು.

- RSETIs, NRLM, SRLM, ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಕೌಶಲ ವಿಕಾಸ ಯೋಜನೆ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸ್ತುತ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಕೌಶಲ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಜೀವನೋಪಾಯ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರ ಮಧ್ಯೆ ಸಂಪರ್ಕ ಕೊಂಡಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕು.

V.4 ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ

- ಉತ್ಪನ್ನದ ಸ್ವರೂಪ, ಅದು ಅವರ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆಯೇ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೇ ಮತ್ತು ಅದರ ವೆಚ್ಚದ ಬಗ್ಗೆ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಬೇಕು.
- ತಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ಎಂದರೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಬ್ಯಾಂಕು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು (LDM) NABARD ಜಿಲ್ಲಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು (DDM), ಭಾ.ರಿ. ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಅಧಿಕಾರಿ (LDO), ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ, ಬ್ಲಾಕ್ ಮಟ್ಟದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸರ್ಕಾರೇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು (NGO), ಸ್ವಸಹಾಯ ಗುಂಪುಗಳು , ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು, ರೈತ ಸಂಘಗಳು, ಪಂಚಾಯತಿಗಳು, PACS, ಗ್ರಾಮೀಣ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರ ನಡುವೆ ಸಮನ್ವಯತೆಯನ್ನು ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕು.

V.5 ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ದೂರು ನಿವಾರಣೆ

- ಹಲವು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠ ಗ್ರಾಹಕ ದೂರು ನಿವಾರಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ದೂರುಗಳನ್ನು ಸಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಪರಿಹರಿಸಬಹುದು.
- ಗ್ರಾಹಕರ ದೂರುಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಅಂತರ್ ನಿಯಂತ್ರಣ ಪೋರ್ಟಲ್ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಬೇಕು.

V.6 ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಸಮನ್ವಯತೆ

- ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಯೋಜನೆಗಳು ಎಂದರೆ SLBC/ DCC/ BLBC ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ವೇದಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿ, ತಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಈಡೇರುವುದನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
- ಪ್ರಸ್ತುತ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುವ ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ಸಹಭಾಗಿಗಳ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಸಮನ್ವಯತೆಯ ಮೂಲಕ ಡಿಜಿಟಲ್ dashboard ಮತ್ತು MIS ನಿಗಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು.
- ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತಿಗಳು/ಸಂಘಗಳು/ಸರ್ಕಾರೇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ವೇದಿಕೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಶೋಧನೆ ಯಂತಹ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂ ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಮಾರ್ಚ್ 2021 ರ ಒಳಗೆ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಮತ್ತು ಈ ಬಗ್ಗೆ ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು.

VI ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ

VI.1 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಾನದಂಡಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಿಗಾ ವಹಿಸುವ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಣಕಾಸು ನೀತಿ ಗಳ ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನೆಯಿಂದ, ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಾಧನೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಿತೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಗೆಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒಳನೋಟವನ್ನು ನೀತಿ ರೂಪಕರು ಮತ್ತು ಸಹಭಾಗಿದಾರರಿಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿರತೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನಿಖಾಯ (FSDC) ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವೇದಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು, FSDC ಉಪ ಸಮಿತಿಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಬಗ್ಗೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಗುಂಪು (TGFIFL) ಮೂಲಕ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿ (FIAC) ತನ್ನ ಇತರೇ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ, SLBC ಯು, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಲು, ನಿಗಾ ವಹಿಸಲು ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಿತೆಯ ಪ್ರಮುಖ ವೇದಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

VI.2 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸೂಚಕಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಗಾ ವಹಿಸಲು ನಾನಾ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಸಾಧನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದಿದೆ. ಜಿ20 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸೂಚಕಗಳು, ದೇಶದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸೂಚಕಗಳು ಮತ್ತು ಗುರಿಯನ್ನು ವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಜಿ20 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸೂಚಕಗಳು ಆರಂಭಿಕ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಾಗಿದೆ. ದೇಶಗಳಾದ್ಯಂತ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಅಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಜಾಗತಿಕ ದತ್ತಾಂಶ ಮೂಲವು, ಜಾಗತಿಕ ಹಣಕಾಸು ನಿಧಿ (IMF) ಯ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ಲಭ್ಯತೆ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಜಾಗತಿಕ ಬ್ಯಾಂಕಿನ Global Findex Database ಮತ್ತು ಉದ್ದಿಮೆ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

VI.3 ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಯೋಜನೆ, ಆದ್ಯತಾ ವಲಯಕ್ಕೆ ಸಾಲದ ಹರಿವು, ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತರಿಗೆ ಸಾಲದ ಹರಿವು ಮತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ಸರ್ಕಾರಿ ಯೋಜನೆಗಳ ದತ್ತಾಂಶವನ್ನು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಂದ ಭಾರತೀಯ ರಿಸರ್ವ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾರಿ.ಬ್ಯಾಂಕ್ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ದತ್ತಾಂಶದ ಜೊತೆಗೆ ನೆಬಾರ್ಡ್ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಹಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಗ್ರಾಮೀಣ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ದತ್ತಾಂಶವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ಹಣಕಾಸು ವಲಯದ ಇತರ ನಿಯಂತ್ರಕರೂ ಸಹಾ ತಮ್ಮ ನಿಯಂತ್ರಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ದತ್ತಾಂಶವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಹಣಕಾಸು ಸಚಿವಾಲಯ ಕೂಡ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸೂಚಕವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದೆ.

VI.4 ಈ ಎಲ್ಲ ದತ್ತಾಂಶ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತಗೊಳಿಸಲು ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀತಿ ರೂಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಕೆಳಗೆ ತಿಳಿಸಿರುವುದನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

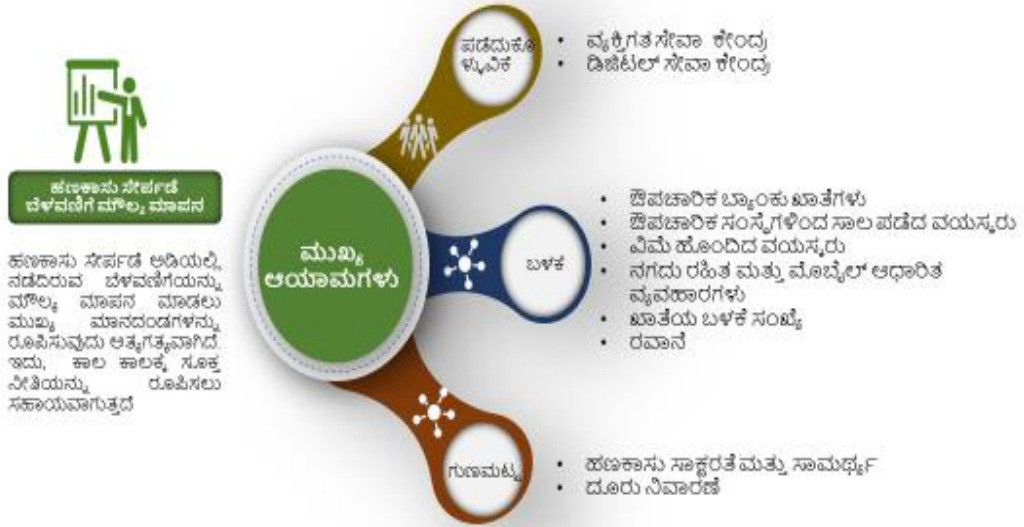
- ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ದತ್ತಾಂಶ ಸೆಳೆಯುವಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ (Automated Data Extraction method) ಮೂಲಕ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿರುವ system ನಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನದ ಮೂಲಕ ದತ್ತಾಂಶ ವನ್ನು ವಿದ್ಯುನ್ಮಾನದ ಮೂಲಕ ಸೆರೆಹಿಡಿಯಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ದತ್ತಾಂಶವು ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕರಣೆ ಹೊಂದಿ, ಕನಿಷ್ಠ ಮಾನವ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪದೊಂದಿಗೆ, ನಿಖರತೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಿರತೆ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.
- ಎಲ್ಲಾ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ದತ್ತಾಂಶವನ್ನು Digital MIS Dashboard ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಣಕಾಸು ವಲಯದ ಎಲ್ಲಾ ನಿಯಂತ್ರಕರುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ದತ್ತಾಂಶವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವ ಅಡೆ ತಡೆಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೇ

ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸೂಕ್ತ ವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿಗಾ ವಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

- iii. ಸ್ಥಿರ, ನಂಬಿಕೆಗೆ ಅರ್ಹವಾದ ಮತ್ತು ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾಗಿ ಹೋಲಿಕೆ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯವಿಲ್ಲದ ದತ್ತಾಂಶವು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಔಪಚಾರಿಕ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಮಹಿಳೆಯರು ಪಡೆಯುವಲ್ಲಿ ಇರುವ ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ನೀತಿ ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಮಹಿಳೆಯರು ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆಯಲು ಇರುವ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಅಸಮತೋಲನ ಇರುವುದನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇದನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಗೃಹ ಹಣಕಾಸು ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು.

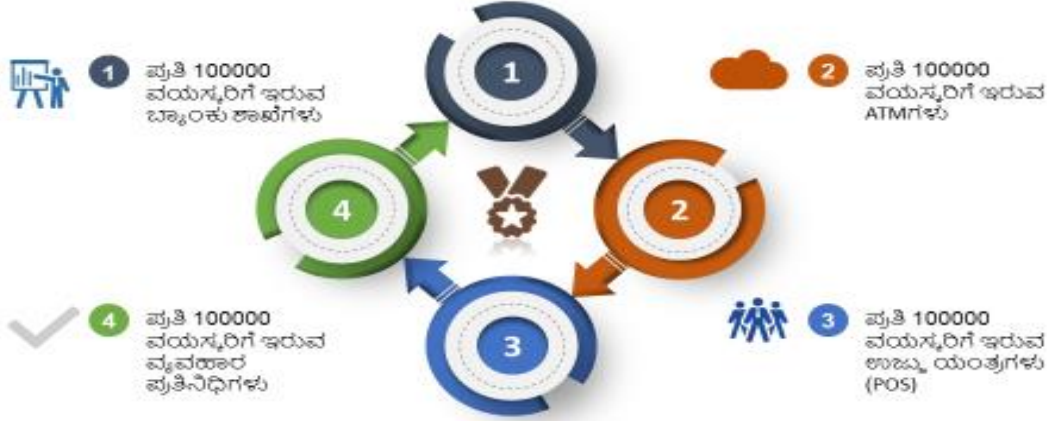
VI.5 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನ ಮಾಡಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಪಡೆಯುವಿಕೆ, ಬಳಕೆ ಮತ್ತು ಗುಣಮಟ್ಟ ಈ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ರ VI.1- ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನ

VI.6 ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆಯುವಿಕೆ ಸೂಚಕವು, ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸಣ್ಣ ಕೇಂದ್ರಗಳ (ಬ್ಯಾಂಕ್ ಶಾಖೆಗಳು, ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಮುಂತಾದವು), ATMಗಳು, ಮತ್ತು ಉಜ್ಜು ಯಂತ್ರ ಕೇಂದ್ರಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಇರುವ ಮಾನದಂಡಗಳು, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ (ಉದಾ: 1000 ಚದರ ಕಿ.ಮೀ. ಗಳ ಒಳಗೆ ಇರುವ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸಣ್ಣ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ) ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಆಧಾರಿತ (ಉದಾ: 100000 ವಯಸ್ಕ ಜನರಿಗೆ ಇರುವ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸಣ್ಣ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ) ಆಧಾರಿತವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಗೆ ಸೂಚಕಕ್ಕೆ ದತ್ತಾಂಶವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ/ನಿಯಂತ್ರಕರಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಚಿತ್ರ VI.2- ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ಲಭ್ಯತೆ ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನ ಮಾಡಲು ಇರುವ ವಿಸ್ತೃತ ಸೂಚಕಗಳು

VI.7 ಬಳಕೆ ಸೂಚಕಗಳು ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಖರೀದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಾಹಕರು ಅಂತಹ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಬಳಕೆ ದಾತ್ತಾಂಶವನ್ನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ನಂತರದ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಖಾತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಪನ್ನ ಮುಂತಾದವುಗಳ ದತ್ತಾಂಶವನ್ನು ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆ ನೀಡುವರಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಇತರೆ ಹಣಕಾಸು ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಮತ್ತು ಸೇವೆಗಳ ಬಳಕೆ ಬಗ್ಗೆ ಒಳನೋಟವನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹಕರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಚಿತ್ರ VI.3- ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಬಳಕೆ ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನ ಕುರಿತು ಇರುವ ವಿಸ್ತೃತ ಸೂಚಕಗಳು

VI.8 ಗುಣಮಟ್ಟ ಸೂಚಕಗಳು, ಗ್ರಾಹಕರು ತಮಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಲು ಪೂರಕ ಆಧಾರ ಸ್ತಂಭಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾ: ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಗ್ರಾಹಕರು ಸೂಕ್ತ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ, ಸೇವಾನೀಡಿಕೆದಾರರ ಸೂಕ್ತ ಸೇವೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥತೆ, ಗ್ರಾಹಕರ ಅತ್ಯಪ್ಪಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಬರಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಹಕರ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಗುಣಮಟ್ಟವೂ ಸಹಾ ಇರಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ದತ್ತಾಂಶವನ್ನು ಪಡೆಯುವಾಗ ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸರಳವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನೆಯು, ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಸ್ಪಷ್ಟತೆ, ಮತ್ತು ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರ ಸಂವಹನದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪಾರದರ್ಶಕತೆ, ಗ್ರಾಹಕ ತೃಪ್ತಿ, ದೂರು ನಿವಾರಣೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಸಕಾಲಿಕ ದೂರು ಬಗೆಹರಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ.

ಚಿತ್ರ VI.4-4- ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಯ ಗುಣಮಟ್ಟ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನಕ್ಕೆ ಇರುವ ವಿಸ್ತೃತ ಸೂಚಕಗಳು

1 ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ

ಹಣಕಾಸಿನ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧ ಕನಿಷ್ಠ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಾದ (ಎ) ಹಣದುಬ್ಬರ, (ಬಿ) ಬಡ್ಡಿದರ, (ಸಿ) ಚಕ್ರಬಡ್ಡಿ, (ಡಿ) ಹಣದ ಮೌಲ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಭ್ರಮೆ; (ಇ) ಸಂಭಾವ್ಯ ನಷ್ಟ ವ್ಯವಿದ್ಯಕತೆ; (ಈ)ವಿಮೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಳಲಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಬಂದ ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ನೀಡಲಾದ ಗಣಿತ ಅಂಕ

2 ದೂರು ನಿವಾರಣೆ

ಜೈವಚಾರಿಕ ಅಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಬಗೆಹರಿಸುವಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಅಂಶಗಳ ಮೂಲಕ ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ

- i) ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ದೂರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ
- ii) ಪರಿಹರಿಸಲಾದ ದೂರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ

VI.9 ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆ ಸೂಚಕಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ

ಕ್ರ.ಸಂ.	ಪ್ರವರ್ಗ	ಸೂಚಕ	ಸೂತ್ರ
ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಹಾದಿ			
1	ವಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಸೇವೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಕೇಂದ್ರಗಳು	ಪ್ರತಿ 1,00,000 ವಯಸ್ಕರಿಗೆ ಇರುವ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೇವಾ ಸಣ್ಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು	ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೇವಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ----- X 100000 ಒಟ್ಟು ವಯಸ್ಕರ ಸಂಖ್ಯೆ
2		ಪ್ರತಿ 1,00,000 ವಯಸ್ಕರಿಗೆ ಇರುವ ಏಟಿಎಮ್ ಯಂತ್ರಗಳು.	ಒಟ್ಟು ಏಟಿಎಮ್ ಯಂತ್ರಗಳು -----X 100000 ಒಟ್ಟು ವಯಸ್ಕರ ಸಂಖ್ಯೆ
3		ಪ್ರತಿ 1,00,000 ವಯಸ್ಕರಿಗೆ ಇರುವಂತಹ ಅಭೌತಿಕ ಭದ್ರತಾ ಪತ್ರಗಳ ಸೇವಾ ಕೇಂದ್ರ (depository participant service Centre)	ಅಭೌತಿಕ ಭದ್ರತಾ ಪತ್ರ ಸೇವಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100000 ಒಟ್ಟು ವಯಸ್ಕರ ಸಂಖ್ಯೆ
4		ಪ್ರತಿ 1,00,000 ವಯಸ್ಕರಿಗೆ ಇರುವ ಮ್ಯೂಚುಯಲ್ ನಿಧಿ ವಿತರಣೆದಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ	ಮ್ಯೂಚುಯಲ್ ನಿಧಿ ವಿತರಣೆದಾರರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ----- X 100000 ಒಟ್ಟು ವಯಸ್ಕರ ಸಂಖ್ಯೆ
ಬಳಕೆ			
5	ಔಪಚಾರಿಕ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವ ವಯಸ್ಕರು	ಉಳಿತಾಯ ಖಾತೆ ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಉಳಿತಾಯ ಖಾತೆ ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100 ವಯಸ್ಕರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ
6	ಔಪಚಾರಿಕ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೇವೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರು	ಉಳಿತಾಯ ಖಾತೆ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಉಳಿತಾಯ ಖಾತೆ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100 ಮಹಿಳೆಯರ ಒಟ್ಟು ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ
7	ಔಪಚಾರಿಕ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೌಲಭ್ಯ ಹೊಂದಿರುವ MSME ಗಳು	ಬ್ಯಾಂಕು ಸಾಲವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ MSME ಗಳ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಬ್ಯಾಂಕು ಸಾಲ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ MEMEಗಳು -----X 100 MSME ಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ
8	ಔಪಚಾರಿಕ ಬ್ಯಾಂಕು ಸೌಲಭ್ಯ ಹೊಂದಿರುವ ಕೃಷಿ ವಲಯ	ಬ್ಯಾಂಕು ಸಾಲ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ SMF ಗಳ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಬ್ಯಾಂಕು ಸಾಲ ಸೌಲಭ್ಯ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ SMF ಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ -----X100 SMF ಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ
9	ಪಿಂಚಣಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವ ವಯಸ್ಕರು	ಪಿಂಚಣಿ ಪಾಲಿಸಿ ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಪಿಂಚಣಿ ಖಾತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100 ವಯಸ್ಕರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ

		(ಎನ್‌ಪಿಎಸ್ ಮತ್ತು ಏಪಿವೈ ಸೇರಿದಂತೆ)	
10	ಜೀವ ವಿಮೆ ಹೊಂದಿರುವ ಒಟ್ಟು ವಯಸ್ಕರು	ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಜೀವ ವಿಮೆ ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100 ವಯಸ್ಕರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ
11	ಜೀವ ವಿಮೆ ಅಲ್ಲದ ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರು	ಜೀವ ವಿಮೇತರ ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಜೀವ ವಿಮೇತರ ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100 ವಯಸ್ಕರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ
12	ಸಾಲ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರು	ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಂದ ಸಾಲ ಉತ್ಪನ್ನ ಪಡೆದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಬ್ಯಾಂಕುಗಳಿಂದ ಸಾಲ ಉತ್ಪನ್ನ ಪಡೆದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100 ವಯಸ್ಕರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ
13	ಮ್ಯೂಚುಯಲ್ ನಿಧಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರು (folios)	ಮ್ಯೂಚುಯಲ್ ನಿಧಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ (folios) ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಮ್ಯೂಚುಯಲ್ ನಿಧಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ (folios) ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100 ವಯಸ್ಕರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ
14	ಅಭೌತಿಕ ಖಾತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರು	ಅಭೌತಿಕ ಖಾತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಅಭೌತಿಕ ಖಾತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಯಸ್ಕರ ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100 ಒಟ್ಟು ವಯಸ್ಕರ ಸಂಖ್ಯೆ
15	ಪಿಂಚಣಿ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರು	ಪಿಂಚಣಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಪಿಂಚಣಿ ಖಾತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ----- X 100 ಮಹಿಳೆಯರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ
16	ಜೀವ ವಿಮೆ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರು	ಜೀವ ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಜೀವ ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100 ಒಟ್ಟು ಮಹಿಳಾ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ
17	ಜೀವ ವಿಮೆ ಅಲ್ಲದ ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರು	ಜೀವ ವಿಮೇತರ ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಜೀವ ವಿಮೇತರ ವಿಮಾ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100 ಒಟ್ಟು ಮಹಿಳಾ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ
18	ಸಾಲ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರು	ಔಪಚಾರಿಕ ಸಾಲ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಔಪಚಾರಿಕ ಸಾಲ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100 ಒಟ್ಟು ಮಹಿಳಾ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ

19	ಮ್ಯೂಚುಯಲ್ ನಿಧಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರು (folios)	ಮ್ಯೂಚುಯಲ್ ನಿಧಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ(folios) ಮಹಿಳೆಯರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಮ್ಯೂಚುಯಲ್ ನಿಧಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಹೊಂದಿರುವ (folios) ಮಹಿಳೆಯರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ----- X 100 ಒಟ್ಟು ಮಹಿಳಾ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ
20	ಅಭೌತಿಕ ಖಾತೆ (demat account) ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರು	ಅಭೌತಿಕ ಖಾತೆ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಶೇಕಡಾವಾರು ಸಂಖ್ಯೆ	ಅಭೌತಿಕ ಖಾತೆ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ -----X 100 ಒಟ್ಟು ಮಹಿಳಾ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ
ಗುಣಮಟ್ಟ			
21	ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ	ಹಣಕಾಸಿನ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧ ಕನಿಷ್ಠ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಾದ (ಎ) ಹಣದುಬ್ಬರ (ಬಿ) ಬಡ್ಡಿ ದರ (ಸಿ) ಚಕ್ರ ಬಡ್ಡಿ (ಡಿ) ಹಣದ ಮೌಲ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಭ್ರಮೆ (ಇ) ಸಂಭಾವ್ಯ ನಷ್ಟ ವೈವಿದ್ಯಕತೆ (ಈ)ವಿಮೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಲಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಬಂದ ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ನೀಡಲಾದ ಗಣಿತ ಅಂಕ	ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸುವುದರ ಮೂಲಕ
22	ದೂರು ನಿವಾರಣೆ	ಔಪಚಾರಿಕ ಆಂತರಿಕ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಬಗೆಹರಿಸುವಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಅಂಶಗಳ ಮೂಲಕ ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ 1.ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ದೂರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 2. ಪರಿಹರಿಸಲಾದ ದೂರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 3. ದೂರುಗಳ ಪ್ರವರ್ಗ 4. ದೂರುಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಸರಾಸರಿ ಸಮಯ	ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಲೋಕ ಪಾಲರ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಮೂಲಕ ದತ್ತಾಂಶ ಪಡೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ

ಅಧ್ಯಯನ / ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳ ಕೈಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ

VI.10 ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಿಕೆದಾರರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾದ ದತ್ತಾಂಶದ ಜೊತೆಗೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬಳಕೆದಾರರ ಎಂದರೆ ಗ್ರಾಹಕರ ಕಡೆಯಿಂದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮತ್ತು ಅನಿಸಿಕೆ ಪಡೆಯಬೇಕು. Global Findex Demand Side Data and Enterprise survey of the World Bank, the Fin-Scope, the Inclsix of CRISIL ಮುಂತಾದ ಬಹಳಷ್ಟು ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳ ಲಭ್ಯತೆಯಿದೆ. ಇವುಗಳು, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದರೂ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಸಮತೋಲನ, ವಿಚಿತ್ರ ಬೇಡಿಕೆಗಳಿಂದ ಅಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯಿಂದ ಆಚೆಗೆ ಬರುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಆಧಾರಿತ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಪಡಿಸುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

VI. 11 ಮೊದಲಿಗೆ, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪಾಲುದಾರರ/ಹೂಡಿಕೆದಾರರ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ತಡೆ ಉಂಟಾಗುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಬೇಕು. ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ, ಇತರ ವಿಷಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಕೆಳಗಿನವನ್ನೂ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು.

a. ಖಾತೆ ತೆರೆಯುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆ ಪಡೆಯುವ ಬಗ್ಗೆ, ಸಾಲ ಪಡೆಯುವ ಬಗ್ಗೆ, ಅಥವಾ ಸಣ್ಣ ವಿಮೆ, ಪಿಂಚಣಿ, ಹೂಡಿಕೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಖಾತೆ ತೆರೆಯುವಿಕೆ ಸಮಬಂಧ ಎದುರಿಸುವ ಸವಾಲುಗಳು

b. ಡಿಜಿಟಲ್ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು

c. ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರ ನಡವಳಿಕೆ

d. ಷರತ್ತು ಮತ್ತು ನಿಬಂಧನೆಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ವಿಶೇಷತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನ

e. ಗ್ರಾಹಕರ ಹಕ್ಕುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ

f. ದೂರು ನಿವಾರಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

g. ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬಳಕೆ ಬಗ್ಗೆ ತೃಪ್ತಿ.

VII ಕೊನೆಯದಾಗಿ

VII. 1 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸಂಬಂಧ ಇರುವ ಅಡಚಣೆಗಳನ್ನು ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆಯು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ 5 ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಸ್ಥಿರತೆಗಾಗಿ ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಜನೆಯನ್ನೂ ಸಹಾ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

VII.2 ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರೆ ಹಣಕಾಸು ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಅಗತ್ಯತೆಯು ಜೊತೆಗೆ ಸಮುದಾಯ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಇತರೆ ಪಾಲುದಾರರೂ ಸಹಾ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ, ಸರ್ವರಿಗೂ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಲಭ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠ ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ಗುಚ್ಛವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಕಾರ್ಯ ತಂತ್ರದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಉತ್ಪನ್ನ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ವಿತರಣೆ ಸಂಬಂಧ ಗ್ರಾಹಕ ಕೇಂದ್ರಿತ ವಿಧಾನ ಅನುಸರಿಸುವಿಕೆ, ಹಣಕಾಸು ಸಾಕ್ಷರತೆಗೆ ಒತ್ತು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವಿಕೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಗಮನ ಹರಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದ PMJDY ಮೂಲಕ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವ ವೇಗವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ, ಖಾಸಗಿ ವಲಯದ ಸಹಭಾಗಿಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರ ಪಾಲೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಮುಖಾಂತರ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ವಿತರಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಬಳಕೆದಾರ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಆಯ್ಕೆಯ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುವುದನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

VII.3 ಡಿಜಿಟಲ್ ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ-ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ (Fin-tech) ನೀತಿ ರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನೀತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ಅಪೂರ್ಣ. ಜನ-ಧನ್ -ಆಧಾರ್-ಮೊಬೈಲ್ ತ್ರಿಕೂಟದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ, ಕಳೆದ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಲಾಭವಾಗಿದ್ದು, ಡಿಜಿಟಲ್ ಮಾಧ್ಯಮ ವ್ಯವಹಾರಗಳು, ಲಭ್ಯತಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ/ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಹೆಚ್ಚಿಸುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಹಾಗೂ ಖಾಸಗೀತನದ ಸೂತ್ರಗಳ ಅಳವಡಿಕೆ ಮೂಲಕ ಸುರಕ್ಷಾ ವಾತಾವರಣದ ಸೃಷ್ಟಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವಿಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ, ಪರಿಸರ ಸ್ನೇಹಿ ಡಿಜಿಟಲ್ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬರುವ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ, ಆರ್ಥಿಕ-ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂರಚನೆಯು ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿಕಸನ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ, ನಿಯಂತ್ರಕರು, ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರು ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಡಿಜಿಟಲ್ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಗ್ರಾಹಕರುಗಳ ನಡುವೆ ಉತ್ತಮ ಬಾಂಧವ್ಯ ಹೊಂದುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಹೊಸದಾಗಿ ಡಿಜಿಟಲ್ ಸೇವೆಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿರುವ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮೂಲಕ ಸಾಕಷ್ಟು ತಿಳುವಳಿಕೆ ನೀಡುವ ಕೆಲಸ ಆಗಬೇಕು.

VII.4 ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅಳೆಯುವ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಲಾಗದು. ದತ್ತಾಂಶ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಷಧವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಹಣಕಾಸು ಸೇವಾ ನೀಡಿಕೆದಾರರಿಂದ ಮಾತ್ರ ದತ್ತಾಂಶ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಬಾರದು. ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ, ಬೃಹತ್ ದತ್ತಾಂಶ ಸಂಚಯ (data set)ಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ನೀಡಿಕೆ, ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ದತ್ತಾಂಶದ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮೂಲಕ ಸಮಗ್ರ (holistic perspective)ವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು ಹಾಗೂ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಬಳಕೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಆರ್ಥಿಕ ಯೋಗ ಕ್ಷೇಮದ ಬಗ್ಗೆ, ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆ ನೀತಿ ಹೇಗೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ, ಸೌಲಭ್ಯ ನೀಡಿಕೆಗೆ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನಾನಾ ಗುಂಪಿಗೆ ನೀಡಿದ ಹಣಕಾಸು ಸೇವೆಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಬಗ್ಗೆ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಒಳನೋಟವು ಸಹಾಯಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಣಕಾಸು ಸೇರ್ಪಡೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯತಂತ್ರ

ಸ್ವರಣ ಗ್ರಂಥಗಳು

1. *About PFRDA*. (2018, October 09). Retrieved from Pension Fund Regulatory and Development Authority Website: <http://www.pfrda.org.in/>
2. DFS, M. o. (2018, October 09). *Continuation of PMJDY beyond 14 August 2018*. Retrieved from PMJDY: https://www.pmjdy.gov.in/files/E-Documents/Continuation_of_PMJDY.pdf
3. DFS, Ministry of Finance. (2018, October 09). *PMJJBY*. Retrieved from Department of Financial Services, Ministry of Finance, GoI: <https://financialservices.gov.in/insurance-divisions/> Government-Sponsored-Socially-Oriented-Insurance-Schemes/Pradhan-Mantri-Jeevan-Jyoti-Bima Yojana(PMJJB)
4. DFS, Ministry of Finance. (2018, October 09). *PMSBY*. Retrieved from Department of Financial Services, Ministry of Finance, Government of India: <https://financialservices.gov.in/insurancedivisions/> Government-Sponsored-Socially-Oriented Insurance-Schemes/Pradhan-Mantri- Suraksha-Bima-Yojana(PMSBY)
5. DFS, Ministry of Finance, GoI. (2014, August). *Mission Document- PMJDY*. Retrieved from PMJDY: https://www.pmjdy.gov.in/files/E-Documents/PMJDY_BROCHURE_ENG.pdf
6. Giridhar, G., James, K., Kumar, S., Sivaraju, S., Alam, M., Gangadharan, K.,... Gupta, N. (2017). *Caring for Our Elders: india Ageing Report 2017*. New Delhi, India: United Nations Population Fund. Retrieved October 09, 2018, from <https://india.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/India%20Ageing%20Report%20-%202017%20%28Final%20Version%29.pdf>
7. *Home- Sustainable Development Goals*. (2018, August 09). Retrieved from UNDP: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html>
8. RBI. (2015, December 28). *Report of the Committee on Medium Term Path on Financial Inclusion*. Retrieved from <https://rbidocs.rbi.org.in/rdocs/PublicationReport/Pdfs/FFIRA27F4530706A41A0BC394D01CB4892CC.PDF>
9. RBI. (2018, October 09). *Chapter IV-Credit Delivery and Financial Inclusion; Annual Report of RBI 2017-18*. Retrieved from RBI: <https://www.rbi.org.in/scripts/AnnualReportPublications.aspx?Id=1231>
10. SIDBI. (2018, October 09). *Certified Credit Counsellors*. Retrieved from SIDBI Udyami Mitra: <https://udyamimitra.in/Home/CCC>
11. Social Protection Advisory Service, World Bank. (2018, October 09). *World Bank Pension Reform Primer- The World Bank Pension Conceptual Framework*. Retrieved from worldbank.org: http://siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/Resources/395443-1121194657824/PRPNoteConcept_Sept2008.pdf
12. *Universal Financial Access 2020*. (2018, October 09). Retrieved from World Bank Website: <http://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/achieving-universal-financial-access-by-2020>
13. Welfare, M. o. (2018, October 09). *Institutional credit to small farmers- Press Information Bureau*. Retrieved from Press Information Bureau: <http://pib.nic.in/newsite/PrintRelease.aspx?relid=175181>
14. World Bank Group. (2018). *Developing and Operationalizing a National Financial Inclusion Strategy*. Washington DC: World Bank Group.